

Centru Educațional PRODIDACTICA

Clubul PAIDEIA

**SUPPORT TEORETIC ȘI
METODOLOGIC
PENTRU FORMAREA CONTINUĂ A CADRELOR
DIDACTICE PRIVIND EDUCAȚIA PENTRU
INTEGRITATE**

PAVEL CERBUȘCA,
doctor în pedagogie,
consultant local

Chișinău 2020

CUPRINS:

<i>Preliminarii</i>	3
Partea I. EDUCAȚIA PENTRU INTEGRITATE – NECESITATE PENTRU CONSOLIDAREA VALORILOR PERSOANEI ȘI ALE SOCIETĂȚII	4
Partea II. RECOMANDĂRI METODOLOGICE PENTRU CADRELE DIDACTICE ÎN REALIZAREA OBIECTIVELOR EDUCAȚIEI PENTRU INTEGRITATE	
<i>Argument</i>	8
2.1. Noțiuni despre corupție și natura acestui fenomen antisocial	9
2.2. Istoria apariției și evoluției fenomenului corupției	10
2.3. Premizele și consecințele corupției în Republica Moldova	13
2.4. Organe specializate în prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova	19
2.5. Participarea reprezentanților societății civile, mass-mediei și a factorilor educaționali în prevenirea actelor de corupție	20
2.6. Rolul cadrului didactic în implementarea strategiei educației pentru integritate	21
2.7. Practici lipsite de integritate din școli	24
2.8. Strategii anticorupție în educație: integritate versus corupție	25
Concluzii	30
Referințe bibliografice	33
ANEXE	
<i>Anexa nr. 1. Concepte-cheie utilizate în Educația pentru integritate</i>	35
<i>Anexa nr. 2. Cele 20 de principii directoare pentru lupta împotriva corupției</i>	37
<i>Anexa nr. 3 Documente normative de bază, utilizate pentru educația anticorupție</i>	38
<i>Anexa nr. 4. Codul de Etică al Cadrului Didactic din Republica Moldova</i>	39
<i>Anexa nr. 5. Codul de Etică și de Integritate al Elevului (proiect)</i>	48
<i>Anexa nr. 6. Sugestii pentru elaborarea programului de formare a cadrelor didactice în domeniul educației pentru integritate</i>	53

Preliminarii

Educația pentru integritate face parte din politica anticorupție a statului, parte componentă a *Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020*¹. *Acordul de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană*², ratificat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 112 din 2 iulie 2014, prevede necesitatea întreprinderii unor importante reforme interne, inclusiv, prin asigurarea eficacității în lupta împotriva corupției, precum și a asigurării unei puneri în aplicare eficace a instrumentelor juridice internaționale relevante, cum ar fi *Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției* din 2003³ (art. 4 lit. e) din Acord).

Aceste documente și altele trebuie aplicate creativ și logic pentru a analiza cauzele și a reduce condițiile care generează acest fenomen social periculos în diferite sfere ale vieții, inclusiv educație, în spiritul integrității și intoleranței față de corupție. Unele probleme ale sistemului defectuos în domeniul anticorupție apar din cauza conservatorismului activităților realizate și caracterul formal al desfășurării acestora. De aceea este necesară o schimbare de mentalitate și o resetare a conștiinței și a gândirii pedagogice cu referire la ceea ce se întâmplă în școală și în societate din perspectiva educației referitoare la lege și a respectării principiilor morale. Astfel, educația pentru integritate are drept scop de a educa un cetățean onest și responsabil.

Prin informarea corectă și educația copiilor într-un mediu pentru integritate, cadrele didactice vor beneficia de materiale teoretice și sugestii concrete pentru organizarea unor activități practice privind aplicarea cadrului legal anticorupție în vigoare. În baza analizei situației actuale, reflectată în diverse studii și rapoarte ale Centrului Național Anticorupție, considerăm necesară dezvoltarea competențelor cadrelor didactice în domeniul educației pentru integritate.

În societate sunt necesare schimbări de mentalitate a cetățenilor prin educarea și reeducarea lor, ceea ce ar duce la dispariția treptată a unor obiceiuri și practici pro-corupție obișnuite pe parcursul mai multor decenii. Punerea în practică a măsurilor anticorupție în educație, dar și în alte domenii, trebuie tratată ca o prioritate pe termen lung a Republicii Moldova. În acest sens este nevoie de elaborarea unor repere metodologice și de organizare a cursurilor de formare a tuturor cadrelor didactice, pentru a le utiliza eficient și concret în predarea disciplinelor școlare. Astfel cadrele didactice vor deveni promotorii și nu spectatorii acțiunilor de prevenire și combatere a corupției.

Materialele propuse cu referire la educația pentru integritate au drept scop informarea și pregătirea cadrelor didactice și a managerilor școlari în obținerea deprinderilor practice de analiză a strategiilor anticorupție, fiind destinat dezvoltării unui comportament bazat pe respectarea legilor și a normelor morale. Vor fi analizate documente și studii de caz ale actelor de corupție, răspunderea pentru faptele ilegale comise prin prisma prevederilor legislației, privind prevenirea și combaterea corupției, precum și consecințele săvârșirii acestor acte. Se vor analiza efectele corupției în sectorul public și privat, politic și economic, educație și justiție, fiind propuse măsuri de prevenirea a corupției în aceste domenii, dar în special acțiuni de prevenire a apariției acestui fenomen social negativ.

Astfel, predarea sistematică de către cadrele didactice a elementelor educației anticorupție, adaptate vârstei (susținută și de o instruire permanentă a profesorilor), vor conduce la formarea unor persoane integre, crearea de modele demne de urmat și a unor repere corecte în gândire și conduită.

¹ <http://www.ipn.md/ro/politica/83039>

² <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf>

³ <http://www.cdep.ro/proiecte/2004/400/40/5/conv445.pdf>

Partea I. EDUCAȚIA PENTRU INTEGRITATE – NECESITATE PENTRU CONSOLIDAREA VALORILOR PERSOANEI ȘI ALE SOCIETĂȚII

Corupția este recunoscută ca fiind una din problemele cele mai controversate în Republica Moldova, creează dificultăți serioase pentru evoluția țării și constituirea unui stat de drept. Alături de identificarea de către organele competente și sancționarea persoanelor implicate în comiterea de fapte de corupție (combatere), educația este o metodă foarte eficientă în prevenirea acestui fenomen antisocial, în special va avea impact serios pentru tânăra generație, dar și pentru cea matură care va conștientiza seriozitatea problemei.

În ultimii ani în componentele Curricula la disciplinele școlare au fost incluse mai multe posibilități pentru realizarea educației pentru drepturile omului și pentru o cetățenie democratică, dar practic a lipsit elementul educației pentru integritate. Aceasta poate fi realizat prin îmbunătățirea predării, valorificând materialele educației pentru integritate, specificată și în *Strategia Națională de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020*. Documentul aprobat urmărește șase obiective orientate spre descurajarea implicării în acte de corupție, recuperarea produselor infracțiunilor de corupție, etică și integritate în sectoarele public, privat și neguvernamental, protecția victimelor corupției, asigurarea transparenței instituțiilor publice, precum și educarea societății și a funcționarilor⁴.

Din acest context este necesară formarea cadrelor didactice în domeniul educației pentru integritate. Părțile componente ale modulelor de formare, ar putea fi:

- *noțiuni de corupție și natura acestui fenomen antisocial;*
- *apariția și evoluției fenomenului corupției în diverse perioade istorice;*
- *exemple de manifestări ale fenomenului corupției în Republica Moldova și în lume;*
- *sugestii pentru organizarea educației pentru integritate în învățământul preuniversitar;*
- *recomandări pentru cadrele didactice din instituțiile de învățământ preuniversitar în proiectarea activităților în domeniul educației pentru integritate;*
- *anexe, în care vor fi incluse extrase din documentele normative referitoare la corupție și instrumente de prevenire, studii de caz, moțiuni de dezbatere, exemple de proiecte implementate în școală și în comunitate etc.*

Deși prezente pe hârtie, acțiunile concrete în direcția prevenirii și educației anticorupție se regăsesc prea puțin în practicile sistemului educațional din Republica Moldova. Printre inițiativele propuse se numără introducerea tematicilor anticorupție în cadrul programelor școlare și a activităților extra-curriculare, organizarea de evenimente destinate conștientizării riscurilor și consecințelor negative ale corupției, elaborarea unui *Cod de Etică și de Integritate al Elevilor*, monitorizarea video a concursurilor și a examenelor naționale, precum și altele. Această din urmă măsură a fost aplicată cu succes în ultimii ani, și deși a întâmpinat unele dificultăți și opoziție din partea celor implicați, a condus la desfășurarea mai corectă a evaluării elevilor și la tragerea la răspundere a celor care nu s-au conformat acestor exigențe.

Totodată tinerii care au o pregătire elementară juridică și o formare civică activă sunt sensibilizați mai bine cu privire la unele încălcări pe care le comit unii agenți publici, de exemplu

⁴ <http://www.gov.md/ro/content/guvernul-aprobat-proiectul-strategiei-nationale-de-integritate-si-anticoruptie-2017-2020>

încălcări în organizarea concursurilor și olimpiadelor școlare, cazuri de încălcări la admiteri în instituțiile superioare de învățământ, precum și în alte cazuri.⁵

În cadrul acestor activități, organizate în școală și în comunitate, ar trebui să fie prezentate formele, cauzele și consecințele corupției, metodele de prevenire ale acestora, dar și cui se pot adresa dacă sunt martorii sau victimele unor fapte de corupție. De asemenea ar putea fi organizate întâlniri cu persoane-resursă, experți în domeniu, dezbateri etc., în care să fie abordate subiectele anticorupție. O astfel de programă ar pune bazele pentru formarea unor caractere sănătoase, încurajând o mai mare implicare a elevilor atât în dezvoltarea unei societăți integre, cât și în alte activități civice în societate.

Educația elevilor și implicarea lor în studiul problemei și consecințelor corupției, în special în clasele mai mici, ar trebui să fie organizată prin studierea subiectelor cu caracter mai general (adică nu în mod direct prin studierea prevederilor legii, a articolelor din Codul Penal și altor documente elaborate), ci *indirect* (prin analiza textelor literare, articole din mass-media, descrierea diferitor situații din viața cotidiană și a analiza comportamentului oamenilor, făcând referire la exemple de conduită etică a unei persoane integre. De aici rezultă că cel mai important moment în educația pentru integritate este luarea de atitudine față de încălcarea legii și a normelor de conviețuire în societate.

Elevilor ar trebui să li se creeze o viziune de ansamblu despre noțiunile de bază și natura corupției ca fenomen social periculos și să formeze un comportament demn al unei personalități integre, un model pentru semenii și pentru persoanele cu care interacționează. Astfel va fi dezvoltată conștiința de sine la elevi și prevenirea comportamentului deviant al acestora în diverse situații de viață cotidiană.

În acest context este necesară o schimbare de mentalitate a tuturor cetățenilor, o resetare a conștiinței și a gândirii elevilor cu referire la problemele cu care se confruntă societatea, printre care este și cea a corupției. De asemenea schimbări radicale ar trebui să aibă loc și în organizarea metodologică a activităților organizate la toate disciplinele predate de către cadrele didactice la nivel de clasă, școală sau în comunitate. În procesul de dezvoltare și de formare a competențelor cu caracter de integrare, cadrele didactice au menirea să învețe elevii cum să utilizeze cunoștințele teoretice și deprinderile formate în activitățile practice în diverse situații cotidiene.

Competențele specifice pot fi estimate în baza unor indicatori de calitate: *respectarea unor reguli de comportament* (acestea pot fi stabilite împreună cu elevii la începutul fiecărei trepte de studiu, iar ulterior, în fiecare an, să fie modificate prin consens comun); *cultura organizațională a instituției de învățământ* (se poate adopta o ținută specifică instituției/clasei); *disciplină asumată* (indusă în fiecare clipă, prin acțiuni sau atitudini în diverse situații); *abilități și deprinderi* (complexe și diverse, de activitate intelectuală și practică probate în contexte educaționale de specialitate, funcție de cerințe Curricula) în conformitate cu cerințele profilului, specialității, domeniului; *comportamente* – (produsul educațional cel mai complex) concretizarea deprinderilor și a capacităților formate în contextul educațional cu caracter de integrare în comunitate; *atitudini*: umane, civice, relaționale aprobate în contexte umane, sociale și profesionale diverse.

Astfel, elevului ar trebui:

- să-i fie formate și dezvoltate competențe integratoare și deprinderi de viață;
- să dispună de un șir de abilități pentru luarea de decizii și afirmare, bazată pe situații concrete;
- să dobândească informații despre posibilitățile de învățare și manifestare în viața de zi cu zi;

⁵ <http://diez.md/2017/03/10/sfaturi-pentru-elevi-ai-intalnit-anumite-nereguli-la-olimpiadele-scolare-si-nu-doar-iata-ce-trebuie-sa-faci/>

- să își planifice implicarea și devotarea pentru carieră pe baza cunoștințelor despre diverse domenii sociale;
- să respecte legile și să demonstreze un comportament demn;
- să manifeste poziție civică activă și responsabilă, să se simtă membru al societății integre, apt pentru dialog cu cetățenii din Republica Moldova, dar și cu cei din alte state;
- să manifeste independență și responsabilitate pentru obligațiunile sale, alegerea efectuată, deciziile luate, respectă libertățile altor persoane și ale sale;
- să adopte un mod sănătos de viață, să păstreze integritatea psihologică și fizică, iar în caz de necesitate, aplică metode accesibile pentru a le restabili;
- să valorifice principiile morale și valorile naționale în contextul culturii și a civilizației europene și a celei mondiale;
- să demonstreze simțul posibilului succes sau eșec, să evite conflictele sau să le rezolve constructiv prin mediere și compromis;
- să manifeste toleranță față de diversitate și intoleranță față de corupție și alte fapte ilicite;
- să poată utiliza diverse strategii de învățare tradiționale și cu caracter interactiv;
- să analizeze și să evalueze traseul acțiunilor sale, utilizând gândirea critică în luarea deciziei față de diferite puncte de vedere;
- să poarte discuții în mod argumentat și să prezinte dovezi veridice pentru a confirma opiniile sale;
- să investigheze domenii de interes personal și/sau comun și să elaboreze lucrări de cercetare sau proiecte și să le prezente în fața unui public cunoscut sau necunoscut;
- să poată utiliza diverse strategii de învățare, de planificare și prezentare a rezultatelor activității sale de studiu sau muncă etc.

În școală elevii ar trebui să fie cunoscuți încă din clasele mici despre cauzele și consecințele actelor ilegale săvârșite de diverse persoane, lucru important atât pentru fiecare individ în parte, pentru colective și grupuri de interese, cât și pentru societate în general. Cadrele didactice ar trebui să formeze elevilor o viziune de ansamblu despre natura corupției ca fenomen antisocial (la lecțiile de istorie, educație civică, dirigenție, dar și la alte discipline școlare, dacă apar situații contextuale). În orice situații acțiunile de corupție este necesar de a fi analizate ca și o crimă, o infracțiune care ar trebui pedepsită conform legii.

În sistemul educațional din R. Moldova special problemei corupției i se atrage o atenție mică, deși la nivel informațional în societate sunt publicate și difuzate multiple știri și materiale în domeniu. Practic nu sunt studiate prevederile legale în domeniul contracarării corupției și puțin sunt analizate studii de caz legate de natura, caracteristicile și consecințele acestui fenomen social periculos pentru cetățeni și pentru stat. În Curriculumul-ul școlară, în special la disciplinele socio-umane (precum Educația civică, Istoria, Limbi și comunicare și altele) sunt puține subiecte din domeniul educației pentru integritate, dar nici cadrele didactice nu sunt familiarizate cu specificul acestei probleme, în special puțin din ei cunosc prevederile legislative. Cu toate acestea în școală i se acordă o mare atenție analizei valorilor și comportamentelor, formării atitudinilor și a deprinderilor de muncă și viață, bazate pe idealurile de *Dreptate, Bine, Adevăr, Respect, Onestitate, Integritate, Muncă, Cinste* și altele. Pe baza acestor și altor valori sunt formate abilități, pe de o parte, și sunt dezvoltate competențe de promovare a unui mod de viață, respectând legile statului și valorile comunității, iar pe de altă parte, există o educație intransigentă față de orice încălcare a legii, manifestare de acțiuni ilegale și imorale.

Misiunea primordială a educației pentru integritate în școală constă în informarea elevilor cu referire la natura, premisele și consecințele corupției, precum și promovarea unei culturi a democrației și respectării legilor/regulilor și a principiilor morale. Acestea presupun:

- *recunoașterea necondiționată a unicității și valorii ființei umane;*
- *respectarea demnității umane, a nevoilor și drepturilor omului;*
- *promovarea relațiilor de justiție și echitate socială;*
- *participarea la procesele democratice, asigurarea unei conviețuiri pașnice;*
- *demonstrarea integrității și demnității;*
- *conștientizarea modului în care deciziile luate afectează propria persoană, familia și comunitatea;*
- *manifestarea inițiativei pentru a se informa și pentru a se implica în soluționarea problemelor și evenimentelor de interes social.*

Sarcinile educației pentru integritate:

1. *perceperea corupției drept un fenomen antisocial;*
2. *promovarea intoleranței față de acte de corupție în diverse contexte;*
3. *descriere cauzelor corupției și a consecințelor acestui fenomen negativ;*
4. *promovarea unui mod de viață în baza valorilor, precum respectul pentru principiile democratice, echilibru între bunul public și interesul personal, onestitatea, responsabilitatea pentru acțiunile și comportamentul propriu;*
5. *promovarea integrității personale a elevului;*
6. *demonstrarea posibilităților de prevenire a corupției prin diverse modalități;*
7. *îmbunătățirea deprinderilor de viață, precum comunicarea eficientă, demonstrarea gândirii critice în soluționarea problemelor;*
8. *planificarea rațională și organizarea eficientă a activităților;*
9. *gestionarea rațională a resurselor de timp, financiare și umane;*
10. *manifestarea inițiativei, asumarea responsabilității față de acțiunile proprii;*
11. *participarea activă la viața socială a școlii, a comunității locale, a societății.*

Societatea dispune de multe mecanisme, care dacă ar fi utilizate eficient, ar fi contribuit la înțelegerea de către cetățeni a pericolului corupției, alături de alte fenomene de asemenea periculoase (crime, utilizarea drogurilor etc.). Informarea la timp și corectă a cetățenilor, practicarea cu elevii a metodelor de învățare interactivă pentru analiza subiectelor legate de comiterea de ilegalități, implicarea activă în soluționarea problemelor comunității, vor contribui la cunoașterea nivelului de înțelegere și organizare a elevilor despre fenomenul corupției, iar pentru viitor - respingerea totală a practicilor de corupție, excluderea lor și refuzul de a fi complice în diferite acte ilicite.

De exemplu, o acțiune comună a elevilor și a cadrelor didactice, precum și prin implicarea părinților și a membrilor comunității, poate fi: **"Dorim să fim persoane integre"**. Aceasta ar putea include activități, printre care: *în școala noastră deciziile sunt publicate on-line (cu excepția celor cu caracter personal); împreună creștem gradul de educație pentru integritate; prevenim corupția prin informare, formare și responsabilizare; școala noastră este un centru educațional comunitar etc.* Aceste și alte activități pot fi realizate doar prin crearea unui sistem eficient de educație pentru integritate în școala modernă, bazat pe un sistem eficient de informare cu referire la conținutul legislației internaționale și a Republicii Moldova, analiza studiilor de caz, participarea în dezbateri, elaborarea și implementarea proiectelor în comunitate etc.

***Partea II.* RECOMANDĂRI METODOLOGICE PENTRU CADRELE DIDACTICE ÎN REALIZAREA OBIECTIVELOR EDUCAȚIEI PENTRU INTEGRITATE**

Argument

Corupția este recunoscută ca fiind o problemă serioasă și controversată în Republica Moldova, atât de către cetățeni, politicieni, autoritățile naționale, cât și de către instituțiile și organizații internaționale, cum ar fi Transparency International⁶ sau Banca Mondială⁷. Sistemul educațional în Republica Moldova este unul dintre cele mai vulnerabile în acest sens. Totodată, reforma în sectorul educației este fundamentală în eforturile de reducere a cazurilor de corupție în domeniul dat. Pe site-ul Ministerului Educației sunt plasate acte normative și politici în domeniul prevenirii corupției în instituțiile de învățământ⁸.

Se știe că fenomenul corupției este unul dintre principalele bariere în calea progresului societății. De aceea lupta împotriva acestui fenomen antisocial trebuie să se desfășoare în toate direcțiile: reformarea sectorului justiției, ajustarea legislației naționale la cea internațională, și nu în ultimul rând - educarea cetățenilor, a tinerii generații, care să demonstreze toleranță zero față de corupție. Totodată educația pentru integritate trebuie să se bazeze pe înțelegerea semnificației valorilor și respectarea legilor, precum și a normelor morale unanim recunoscute.

Recomandările metodologice de față reprezintă repere importante pentru organizarea educației pentru integritate în școală pentru valori și care este adresată cadrelor didactice din învățământul preuniversitar. Cele mai multe implicații le vor avea cadrele didactice care predau disciplinele umaniste, precum și diriginții de clasă. Tot odată materialul de față este destinat și altor cadre didactice care au o anumită pregătire profesională și sunt capabile să integreze educația anticorupție în conținuturile disciplinelor pe care le predau, precum și în activitățile extra-școlare, fără a solicita ore suplimentare pentru acest domeniu și utilizând metodologiile disponibile la moment.

Aceste materiale sunt orientate spre implementarea măsurilor de analiză a consecințelor corupției în școală și în comunitate. Foarte multe acțiuni, pe care le desfășurăm în cadrul activităților extra-curriculare și extra-școlare se pot subsuma tematicilor anticorupție. De aceea obiectivul principal al cadrelor didactice în educația pentru integritate este formarea atitudinilor și valorilor dezirabile unui membru activ și responsabil într-o societate democratică, diseminarea bunelor practici despre activitățile de prevenire a corupției organizate în comunitate.

În consecință este necesară promovarea, prin diverse modalități, a intoleranței față de manifestările corupției, stabilirea cooperării strânse între organele de ocrotire a normelor de drept, organizațiile neguvernamentale, mass-media și Ministerul Educației, Culturii și Științei pentru realizarea obiectivelor educației pentru integritate în școală.

Materialele elaborate vor încuraja și elevii să manifeste interes sporit față de viața publică și să devină mai activi în soluționarea problemelor personale și colective, aplicând corect legile și normele etice. Cadrele didactice îi vor învăța pe elevi să prezinte argumente concrete și veridice, exprimând o poziție civică activă și responsabilă.

⁶ Transparency International. <https://www.transparency.org/>

⁷ Banca Mondială. <http://www.worldbank.org/>

⁸ Ministerul Educației al Republicii Moldova. www.edu.gov.md

2.1. Noțiuni despre corupție și natura acestui fenomen antisocial

Potrivit DEX-ului, **corupția** este o abatere de la moralitate, de la cinste, de la datorie; desfrânare, depravare⁹. În perioada modernă majoritatea specialiștilor considerau că actele de corupție reprezintă folosirea oportunităților publice în beneficiul privat. Ulterior, accentul în înțelegerea corupției a fost transferat asupra aspectelor ei criminologice și ale dreptului penal.

Definiții și interpretări a sensului **corupției** sunt mai multe, dar sensul de bază este *situația când persoanele utilizează atribuțiile și împuternicirile oficiale în scopul unui câștig personal, încălcând normele legale*. Cel mai adesea termenul **corupție** este utilizat în raport cu atribuțiile și acțiunile agenților publici, a aparatului birocratic și deciziile elitei politice.

Conform materialelor elaborate de *Transparency International* și *Banca Mondială*, corupției poate fi expusă oricare persoană care are autoritate asupra distribuirii puterii sale de apreciere (persoană oficială, judecător, administrator, examinator, medic etc.). Principalul stimulent pentru un comportament corupt este posibilitatea de a obține beneficii și avantaje necuvenite prin utilizarea și abuzul puterii.

Dicționarul Merriam Webster, definește **corupția** drept „*încălcarea a integrității, virtuții, a unui principiu moral dat; incitare la faptă prejudiciabilă prin utilizarea unor mijloace incorecte sau ilegale (precum mita)*”. Le Petit Robert reduce definiția **corupției** la mită: „*Corupția este utilizarea de mijloace reprobabile (bacșiș, ungeri, șpagă) pentru a determina pe cineva să acționeze împotriva îndatoririlor sale, a conștiinței*”¹⁰.

Termenul „**corupție**” este invers proporțional celui de „**integritate**”. Conceptul de „**integritate**” a agenților publici este introdus și promovat de **Convenția ONU împotriva corupției**¹¹, ratificată inclusiv de Republica Moldova¹².

Art. 5 din această Convenție dispune: *(1) Fiecare stat parte elaborează și aplică sau are în vedere, conform principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, politici de prevenire a corupției eficiente și coordonate care favorizează participarea societății și care reflectă principiile de stat de drept, buna gestiune a problemelor politice și bunurile publice, de integritate, transparență și responsabilitate.*

Art. 8: *(1) Pentru a lupta împotriva corupției, fiecare stat parte încurajează în mod special integritatea, cinstea și răspunderea agenților publici, conform principiilor fundamentale ale sistemului său juridic. (2) În particular, fiecare stat parte se străduiește să aplice, în cadrul propriilor sisteme instituționale și juridice, coduri de legi sau norme de conduită pentru exercitarea corectă, onorabilă și corespunzătoare a funcțiilor publice.*

Corupția este un fenomen antisocial, un comportament deviat al persoanei de la cerințele legislației și ale normelor morale, care prin acțiuni ilegale încearcă să obțină beneficii pentru sine sau pentru alte persoane și astfel subminând interesele persoanelor sau ale statului. Corupția poate fi comparat cu un mecanism care măsoară și evaluează starea de legalitate și de moralitate din societate. Însă o anumită neclaritate cu privire la sensul corupției face ca perceperea acesteia ca un

⁹ DEX, <https://dexonline.ro/definitie/corup%C8%9Bie>

¹⁰ Dicționarul Merriam Webster <https://www.merriam-webster.com/dictionary/corruption>

¹¹ **Convenția ONU împotriva corupției**. <http://www.cdep.ro/proiecte/2004/400/40/5/conv445.pdf>

¹² **Legea nr. 158 din 06.07.2007 pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției**. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=324536>

fenomen extins să nu fie întotdeauna reală.

Corupția semnifică abuz în serviciu pentru câștiguri personale, este o acțiune directă sau indirectă de a solicita sau a accepta beneficii materiale sau de altă natură (cadouri, servicii, promisiuni sau privilegii) de către agenții publici sau persoane cu statut echivalent, urmărind sau solicitând beneficii materiale sau de altă natură pentru sine sau pentru alte persoane.

Astfel, prevenirea corupției contribuie o societate mai bună, la creșterea veniturilor cetățenilor, la îmbunătățirea serviciilor publice, la stimularea încrederii și participării publicului și la câștigarea alegerilor corecte. Lupta împotriva corupției, în cazul în care este organizată corect, poate deveni o pârgă în realizarea unor obiective mult mai ambițioase, nu doar a celor legate de supraviețuirea financiară, ci și a celor ce se referă la refacerea relațiilor dintre cetățeni și administrațiile locale¹³.

2.2. Istoria apariției și evoluției fenomenului corupției.

Istoria societății umane ne demonstrează că fenomenul antisocial al corupției a existat din cele mai vechi timpuri. Unii savanți juriști consideră chiar că tendința omului spre corupție a existat din totdeauna¹⁴. Este cert că aprecierea unor fapte ca delict antisociale și pedepsirea lor a început odată cu apariția normei juridice, a dreptului.

Evoluția fenomenului ilicit, reflectată în cele mai vechi legislații, ne permite să concludem că corupția, în esența sa, reprezintă un abuz de funcție în scopul obținerii unor avantaje materiale, bunuri sau a altor foloase.

În Grecia antică răspândirea mituirii l-a determinat pe Platon să propună pedeapsa cu moartea a funcționarilor publici care primeau daruri pentru a-și face datoria. *“Nu trebuie să primești daruri – spunea el – nici pentru lucruri bune, nici pentru rele”*¹⁵.

În statul Roman se interzicea acceptarea compensațiilor, darurilor pentru cele mai importante îndatoriri civice. În legile romane adoptate – *Lex Cincia de donis muneribus* (204 î.Ch.); *Calpurnia* (149 î.Ch.); *Acilia* (123 î.Ch.); *Servilia* (110 î.Ch.); *Cornelia* (81 î.Ch.); *Iulia* (51 î.Ch.) – corupția, fiind răspândită alarmant în societate, a fost sancționată ca delict prin care se înțelegea orice îmbogățire injustă a persoanelor ce aveau o funcție publică sau semipublică¹⁶.

Sancțiunile aplicate funcționarilor corupți erau diferite. După *Legea Calpurnia*, de exemplu, funcționarul vinovat era obligat să restituie mita. *Legea Acilia* prevedea aplicarea pedepsei pecuniare, stabilind restituirea dublei valori a folosului primit. *Legea Servilia* a prevăzut și pierderea de către funcționarii vinovați a drepturilor politice. În Imperiul Roman delictele funcționarilor corupți erau pedepsite și mai sever, fiind aplicate, de rând cu celelalte pedepse principale, exilul și confiscarea averii.

În vechiul drept francez, pentru actele de corupție erau pedepsiți guvernatorii și intendenții, care luau bani pentru ai salva pe unii de corvoadă ori pentru a-și procura alte avantaje; seniorii – pentru scutirea unor supuși de impozite; ofițerii de justiție, grefierii, judecătorii – pentru abuz de funcție. *“Judecătorii sunt corupți – scria Jousse – nu numai atunci când convin să facă un lucru pentru bani, dar și atunci când fără nici o convenție ei primesc ceva sub pretext de cadouri...”*. În Codul penal francez (Codul Napoleon) din anul 1810, pentru prima dată au fost introduse sancțiuni foarte

¹³ R. Kllitgard. Cartea "Orașe Corupte", București, 2013. <http://sna.just.ro/Portals/0/ORASE%20CORUPTE%20RO.pdf>

¹⁴ <http://cj.md/uploads/Coruptia.pdf>

¹⁵ <https://biblioteca.regielive.ro/proiecte/criminologie/combaterea-coruptiei-176693.html>

¹⁶ Ibidem

aspre pentru comiterea actelor de corupție. Aceste norme au fost urmate, în esență, de majoritatea statelor europene¹⁷.

Și în spațiul românesc, fenomenul corupției era omniprezent din timpurile străvechi. În una din *Pravilele lui Matei Basarab* (sec. XVI) se spunea: ”*Cade-se judecătorului... să fie tuturor miloserd, neșățarnic, reluător de mită...*”. Orice abatere de la aceste reguli era pedepsită. Miron Costin în *Letopisețul Țării Moldave* spunea că ”*Domnitorul era sever nu numai față de popor, dar și față de judecătorii care se lăsau corupți, aceștia fiind pedepsiți după vechile legi*”¹⁸. În epoca medievală fenomenele corupției erau foarte răspândite. Aceste manifestări deseori erau promovate de administrația locală și cea centrală¹⁹.

Pe parcursul perioadei moderne și mai ales a celei contemporane au fost întreprinși pași serioși la nivel internațional pentru cercetarea fenomenului corupției și identificarea soluțiilor de diminuare a acestui fenomen antisocial.

În ultimii ani subiecte legate de corupție și anti-corupție sunt în atenția diferitor întruniri internaționale – simpozioane, conferințe etc., inclusiv în cadrul ONU, Consiliului Europei. La 15 decembrie 1975, Adunarea Generală a ONU pentru prima dată a abordat problema corupției, în special despre răspândirea ei alarmantă în sfera tranzacțiilor comerciale internaționale.

Un rol important în definirea noțiunii de corupție, a formelor ei, pericolozității și a altor aspecte ale fenomenului au avut întrunirile internaționale: Conferința Națiunilor Unite din decembrie 1989 (Haga); Congresul al VIII-lea al ONU din august 1990 (Cuba), care a adoptat și o Rezoluție specială referitoare la “corupția la nivel de guverne”; cele șase conferințe internaționale (JACC) organizate o dată la 2 ani (Washington – 1983, New – York – 1985, Hong-Kong – 1987, Sidney – 1989, Amsterdam – 1992 și Mexic – 1994); seminarul internațional de la Budapesta cu privire la corupția care există pe piețele de tranziție, precum și altele.

Dintre manifestările internaționale se cere evidențiată Conferința miniștrilor de justiție ai statelor europene din 14-15 iunie 1994, desfășurată la Malta cu genericul “Aspecte administrative, civile și penale, precum și rolul puterii judecătorești în lupta contra corupției”. Anterior, în vederea pregătirii pentru această conferință, statelor participante li s-a difuzat un chestionar, pregătit de Ministerul de Justiție al Italiei, pentru studierea opiniilor și pregătirea raportului. Conform acestui chestionar fenomenul corupției trebuia înțeles în accepțiunea cea mai largă, cuprinzând orice ramură de activitate și orice persoană investită cu vreo funcție, care este implicată în obținerea unor avantaje nemeritate ce țin de exercitarea funcției.

Potrivit raportului, prezentat la Conferința susmenționată, explicarea sensului fenomenului de corupție diferă de la o țară la alta. Sunt sisteme legislative care nu au în vedere forme specifice de corupție și care nu reglementează delictul de “corupție”, dar care impun, în același timp, măsuri menite să prevină și să combată eficient fenomenul în cauză. Sunt și alte sisteme, care prevăd multiple forme pe care le poate avea corupția. Există legislații care reflectă sancțiuni pentru simpla acceptare a oricăror avantaje de către un funcționar și legislații în care existența infracțiunii de

¹⁷ Codul penal francez (Codul Napoleon) din anul 1810. <http://www.istorie-pe-scurt.ro/napoleon-imperiul-napoleonian-si-europa-contemporana/codul-civil-napoleon/>

¹⁸ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1998.

https://ro.wikisource.org/wiki/Letopise%C8%9Bul_%C8%9A%C4%83r%C3%AEi_Moldovei_de_la_Aaron_Vod%C4%83_%C3%AEncoace

¹⁹ Evoluția corupției în Moldova medievală, în vol. *Corupția. Studii privind diferite aspecte ale corupției în Republica Moldova*, Chișinău, Ed.ARC, 2000, p. 311-335; coautor – Ion Gumenii.

corupție este subordonată comiterii de către funcționar a unui act contrar funcției administrative pentru a obține un avantaj personal sau pentru persoane apropiate.

Foarte importante sunt ”*Cele 20 de principii directe pentru lupta împotriva corupției*”²⁰, adoptată de către Comitetul de Miniștri a Consiliului Europei la 6 noiembrie 1997 (Anexa nr. 1.). În aceste principii sunt elucidate măsurile cele mai efective pentru prevenirea corupției, promovarea bunei conduite, urmărirea și adjudecarea cazurilor de corupție să se bucure de gradul necesar de autonomie și independență, asigurarea de măsuri potrivite pentru identificarea și confiscarea produselor actelor de corupție; folosirea pe scară largă a procedurilor corespunzătoare de audit, aplicabile tuturor activităților din domeniul administrației publice și al sectorului public; asigurarea ca legislația civilă să ia în considerație necesitatea luptei împotriva corupției și, în particular să ofere remedii eficiente pentru a proteja drepturile și interesele care sunt afectate de corupție și altele.

Un suport valoros recomandat îl constituie Convenția penală cu privire la corupție, adoptată la 27 ianuarie 1999²¹ de statele-membre ale Consiliului Europei în care se definesc actele de corupție – corupția pasivă și corupția activă, evidențiindu-se corupția din sfera publică și corupția din sectorul privat, se nominalizează persoanele care pot avea calitatea de subiect al actelor de corupție, inclusiv cetățenii străini, se stipulează incriminarea traficului de influență, acțiunilor de spălare a veniturilor provenite din delictele de corupție, fraudelor în contabilitate legate de corupție și răspunderea pentru comiterea faptelor în cauză atât a persoanelor fizice cât și juridice, precum și sancționarea celor vinovați.

Totodată în această Convenție se prevede cooperarea în lupta cu corupția în plan național și internațional, inclusiv în efectuarea măsurilor de colectare a probelor, aplicarea sechestrului, protecția celor care colaborează cu autoritățile în investigarea cazurilor de corupție și a martorilor, extrădarea și alte aspecte privind prevenirea acestui fenomen infracțional. Bineînțeles, dezvoltarea social economică în plan național și internațional, apariția unor noi forme de relații sociale, sfere de administrare influențează și fenomenul infracțional examinat, care poate să dispară în unele domenii și să se răspândească în altele, luând noi manifestări, fapt care poate genera schimbări și în definirea fenomenului corupției²².

Evenimente importante au avut loc în primii ani ai secolului XXI. Data de 9 decembrie a fost stabilită ca Ziua Internațională Anticorupție începând cu anul 2006, prin rezoluția 58/4 a Adunării Generale a ONU, prin care Adunarea a adoptat Convenția Națiunilor Unite împotriva Corupției. Marcarea acestei zile are ca scop promovarea principiilor etice, integrității, transparenței și responsabilității asupra propriilor acțiuni în afacerile publice, cât și în cele private. Republica Moldova a semnat Convenția la data de 28 septembrie 2004 și a ratificat-o prin Legea nr.158-XVI din 6 iulie 2007²³. Convenția are drept obiective: promovarea și consolidarea măsurilor în scopul prevenirii și combaterii corupției în modul cel mai eficient; promovarea, înlesnirea și sprijinul cooperării internaționale și asistenței tehnice în scopul prevenirii corupției și al luptei împotriva acesteia, inclusiv recuperarea de bunuri; promovarea integrității, responsabilității și bunei gestiuni a afacerilor publice și a bunurilor publice²⁴.

²⁰ Cele 20 de principii directe pentru lupta împotriva corupției

http://www.cna.md/public/files/legislatie/20_principii_directoare.pdf

²¹ http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=31708

²² Convenția penală cu privire la corupție, Strasbourg, 27.01.1999, semnată de 27 state-membre a Consiliului Europei, inclusiv și de Republica Moldova.

²³ Legea nr.158-XVI din 6 iulie 2007.

²⁴ http://www.alianta.md/other_dox/Integritatea%20func%C8%9Bionarilor%20%C8%99i%20demnitarilor_0.pdf

2.3. Premizele și consecințele corupției în Republica Moldova

Fenomenul corupției este o problemă actuală și dificilă de soluționat în toate țările, dar mai cu seamă în țările post-comuniste, unde corupția mulți ani a fost un fenomen promovat la diverse nivele de conducere, dar și în viața cotidiană. De-a lungul ultimelor decenii sistemul comunist de conducere a fost bazat pe corupție, unde luarea/darea de mită, protecționismul și alte acte ilegale erau norme în angajare la serviciu, în soluționarea unei probleme personale sau de grup.

Nivelul de corupție depinde de cultura populației, de educația cetățenilor, de mentalitatea și tradițiile din societate. În unele state corupția este o normă, o obișnuință, iar în altele este considerată ca fiind un lucru rău, deoarece cetățenii disting clar între valorile publice și cele individuale. De aceea corupția se înrădăceștează mai ușor în țările în care oamenii sunt mai puțin educați și unde conștientizarea unor aspecte de către populație este mai scăzută.

Datele sondajelor realizate în Republica Moldova confirmă că sunt înregistrate multe cazuri de dare/luare a mitei, trafic de influență, favoritism și alte manifestări de corupție. În acest context, devine evidentă și se simte necesitatea de a consolida eforturile de prevenire a corupției prin promovarea eticii și integrității persoanei, prin eficientizarea procesului educațional și măsurile de informare a cetățenilor cu referire la lege și principiile morale.

Corupția este un fenomen antisocial care amenință securitatea statului, drepturile și libertățile cetățenilor. Atunci când este răspândit acest fenomen, agenții publici corupți nu se ocupă de sarcinile pe care le-ar avea și astfel cauzează încălcări în lanț, care în cele din urmă ne afectează pe toți. În perspectivă o persoană cu probleme de integritate va crea condiții de nesiguranță pentru persoana noastră și pentru societate. Ne dăm seama ce pericol îl poate avea nesiguranța în domeniul justiției, poliției, sănătății, educației, construcției, asigurării cu alimente sau servicii publice de calitate proastă, în special pentru alimentația copiilor în grădinițe și în școli.

Experții anticorupție recunosc următoarele **forme ale corupției**: *mituire, nepotism, favoritism, clientelism, lobby nepermis de lege, utilizarea ilegală a unor resurse publice, privatizare ilicită, coruperea alegătorilor, trucarea achizițiilor publice, trucarea pariurilor, alocarea ilicită de fonduri unor partide politice* etc. Astfel, exemplificăm:

- un funcționar public își angajează/promovează rudele în serviciul public, ignorând criteriile de meritocrație și integritate și nu candidatul cu cele mai potrivite competențe (nepotism);
- un partid politic care câștigă alegerile își angajează membrii/susținătorii în posturi cheie (favoritism);
- reprezentanții legislativului promovează facilități fiscale pentru o anumită companie, ignorând principiul echității;
- agentul public atribuie un contract de achiziții unei firme care aparține soției sale (conflict de interese).

Esența fenomenului corupției:

- *corupția* - un tip special de infracțiuni legate de abuzul de putere;
- *corupția* - un anumit mod de viață a persoanelor, ceea ce implică o serie de activități tradiționale (mită, o manifestare de voință proprie, selectarea "dreptul" de oameni);
- *corupția* - modalitate specială de rezolvare a problemelor prin încălcarea legilor;
- *corupția* - o abordare specială a persoanelor care au puterea asociată cu demonstrarea respectului său pentru ei și nevoile lor.

Sarcinile educației pentru integritate:

- cunoașterea naturii fenomenului corupției: esența, cauzele, consecințele;
- încurajarea intoleranței față de fenomene de corupție, sub orice formă;
- demonstrarea interesului în neadmiterea și denunțarea corupției.

Valori fundamentale pentru educație pentru integritate:

- *Integritatea* – promovarea responsabilității morale, civice, sociale și profesionale a personalului implicat în sistemul educațional;
- *Transparența* – asigurarea vizibilității și accesibilității deciziilor, cu informarea și coparticiparea societății civile;
- *Obiectivitatea* – asigurarea imparțialității și nediscriminării în întreaga activitate desfășurată la nivelul sistemului educațional.

Corupția continuă să fie identificată ca o piedică în prestarea serviciilor publice de calitate la nivel central și local, ca un fenomen ce subminează administrarea eficientă a fondurilor publice și obstrucționează înfăptuirea justiției, afectând totodată mediul de afaceri. Impactul educației anticorupție este formarea și dezvoltarea calităților personalității, capabilă să îndeplinească atribuțiile și să interacționeze cu autoritățile pe o bază legală, evitând diverse acțiuni ilegale. Cu acest scop în școală trebuie să se acorde atenție deosebită creării unei culturi a comportamentului adecvat și a respectării legilor.

În Republica Moldova despre lupta contra corupției se vorbește și se scriu multiple materiale, sunt adoptate legi, ordine și dispoziții pentru a reduce acest flagel, ca fiind una dintre ilegalitățile caracteristice lumii contemporane. În lupta de diminuare a corupției în țara noastră are loc o confruntare grea și anevoioasă. Lupta este complicată deoarece cetățenii ar trebui să înțeleagă că problema este în conștiința și mentalitatea fiecăruia. Deși în ultimii ani se observă unele progrese în prevenirea corupției, putem vedea doar vârful icebergului și că victoriile obținute până acum nu garantează câștigarea acestei confruntări.

Totuși dacă cândva corupția era văzută ca o gaură neagră, prin care dispăreau fără urmă multe din resursele țării, în zilele de azi tot mai mulți cetățeni înțeleg dauna acestui fenomen, percep actele de corupție ca un cancer al societății și economiei, ce infectează ceea ce e mai sănătos în societate.

Subiectul corupției în Republica Moldova a ajuns pe ordinea de zi a mai multe instituții internaționale, printre care și a Parlamentului European, care de mai multe ori s-a declarat profund îngrijorat de evoluțiile recente din Republica Moldova și nivelul la care se soluționează problemele legate de cazuri de corupție. În opinia experților, din cauza corupției și a controlului exercitat de oligarhi asupra partidelor politice, a crizei politice și a corupției, cetățenii pierd încrederea în instituțiile de stat, iar investitorii străini își pierd interesul față de Republica Moldova. Guvernul Moldovei trebuie să demonstreze investitorilor și partenerilor săi că are o atitudine serioasă față de aplicarea corectă a legilor și vrea să implementeze reforma în domeniul justiției.

Accelerarea proceselor în instanțe este categoric necesară, de încurajat și apreciat, însă la fel de important este și modul în care procesele se finalizează, inclusiv prin ce fel de pedepse. Instanțele deseori nu publică online și imediat toate hotărârile judecătorași, o măsură care contribuie la unificarea practicii și cunoașterea jurisprudenței de către toți, inclusiv magistrați, avocați și părți.

Cetățenii deseori își pun mai multe întrebări, la care nu întotdeauna găsesc răspunsuri: *Cum poate fi eficientizată justiția în faza judecării cauzelor de corupție? De ce durează timp îndelungat*

judicarea proceselor de corupție? Există diferența de tratament între cazurile de corupție? De ce există? De ce unele cazuri de corupție pot fi judecate în termen restrâns, iar altele durează ani de zile? Acest subiect merita o analiză publică serioasă la toate nivelurile, inclusiv în domeniul educației cetățenilor, mai ales a tinerii generații.

Reprezentanți ai autorităților, ai instituțiilor publice cu atribuții în prevenirea și combaterea corupției, reprezentanți ai societății civile și jurnaliști ar trebui să pună în dezbatere mai des aspectele prevenirii și luptei anticorupție în Republica Moldova. *Strategia națională de integritate și anticorupție pentru anii 2017-2020*²⁵ stipulează că ”pentru a îmbunătăți conlucrarea cu societatea civilă și cu mass-media, autoritățile publice urmează să adopte reguli de comunicare publică, să încurajeze jurnalismul de investigație, iar societatea civilă și mass-media să-și asume un rol mai activ de informare corectă și echidistantă a societății despre fenomenul corupției, contribuind în acest mod la formarea opiniei publice de percepere a corupției ca pe un fenomen social negativ și rușinos” .

Criza economică prelungită a determinat o creștere semnificativă a actelor de corupție, de fraudă și de evaziune fiscală, din partea unor actori diverși: companii și instituții de stat, funcționari publici, primari, parlamentari, miniștrii, companii private, ONG-uri și persoane fizice. În ultimii ani au fost identificate mai multe cazuri de contrabandă, a sistemelor evazioniste, schemelor de fraudă, falimentelor frauduloase, licitațiilor trucate, conflictelor de interese, deturnarea activelor, a speculațiilor financiare etc. La nivelul percepției publice, corupția continuă să fie identificată ca o piedică în prestarea serviciilor publice de calitate la nivel central și local, ca un fenomen ce subminează administrarea eficientă a fondurilor publice și obstrucționează îndeplinirea justiției, afectând totodată mediul de afaceri.

Experții recomandă să se asigure că legislația în domeniul corupției se aplică în mod egal tuturor. Totodată, instituțiile de profil trebuie să sporească uniformitatea și efectul disuasiv al pedepselor aplicate în cazurile de corupție în toate instanțele de pe teritoriul statului; să intensifice eforturile de urmărire penală a cazurilor de corupție la scară mică și să dezvolte Strategia națională de integritate și anticorupție prin introducerea unor criterii de referință și a unor obligații mai coerente pentru administrația publică și prin punerea rezultatelor la dispoziția publicului.

Corupția acționează ca un bumerang. Doar să ne imaginăm profesionalismul și competențele specialistului în medicină, educație sau construcție, care în timpul studenției și-a permis să mituiască profesorii, în loc să învețe și să se pregătească serios de viitoarea lui ocupație și carieră. Aceleași persoane care au luat mită ar putea să devină victime din cauza neîndeplinirii atribuțiilor de către specialiști sau a prestării serviciilor de calitate joasă.

În mass-media sunt publicate diverse cazuri despre tranzacțiile frauduloase cu produse farmaceutice sau pentru a câștiga anumite contracte cu știrea unor funcționari din ministere. Multiple articole apar despre furturi din banii statului. Și aceasta se întâmplă că deseori cetățenii manifestă indiferență, pasivitate sau chiar devin complici tăciți ai corupției.

Riscurile de corupție compromit progresele democratice în Republica Moldova menționează Transparency International-Moldova în *Raportul de evaluare a Sistemului Național de Integritate*,

²⁵ <http://www.cna.md/libview.php?l=ro&idc=5&id=1386&t=/Mass-media/Comunicate-de-presa/Strategia-nationala-anticorupție-pentru-anii-2017-2020-va-avea-la-baza-principiile-de-integritate-Proiectul-documentului-este-supus-acum-dezbaterilor-publice>

realizat în cadrul unui proiect regional finanțat de Uniunea Europeană²⁶.

Conform datelor *Transparency International Moldova* deseori cetățenii sunt inițiatorii de a corupe agenții publici. Cauzele sunt diferite, dar printre cele mai principale sunt sărăcia populației și analfabetismul juridic. Corupția sistemică și inegalitățile sociale se susțin reciproc, duc la pierderea încrederii populației în instituțiile statului și oferă teren fertil pentru apariția politicienilor populști. “În țările cu liderii populști sau autocrați putem vedea un declin al democrației, încercări de a dezbină societatea civilă, limita libertatea presei și slăbi independența sistemului judiciar. În loc de a lupta împotriva unor sisteme de cromism și cumetrism, acești lideri creează sisteme și mai corupte”, a spus José Ugaz, Președinte al Transparency International²⁷.

La 25 ianuarie 2017, la Berlin, Transparency International a lansat Indicele Percepției Corupției pentru anul 2016 (IPC 2016). IPC este un indice agregat care reflectă nivelul percepției corupției din sectorul public în diferite țări ale lumii. Indicele se calculează la o scară de la 0 până la 100, unde „0” semnifică corupție totală, iar „100” – lipsă totală de corupție.

IPC 2016 are la bază 13 studii efectuate de instituții internaționale notorii, inclusiv 9 studii pentru Republica Moldova:

Clasamentul IPC 2016 cuprinde 176 de țări, în fruntea lui se plasează Danemarca și Noua Zeelandă cu scoruri de 90 puncte, urmate de Finlanda și Suedia, respectiv, cu 89 și 88 de puncte. Țările din vârful clasamentului se caracterizează prin performanțe în domeniile guvernare deschisă, libertatea presei, libertăți civile și sistem judiciar independent. La polul opus al clasamentului, cu cele mai joase punctaje ale IPC, se află Somalia (10 puncte), Sudanul de Sud (11 puncte) și Coreea de Nord (12 puncte), aceste țări fiind caracterizate prin impunitatea pe scară largă pentru corupție, guvernare proastă și instituții slabe ale statului.

Astfel, fenomenul corupției poate fi încurajat de mai mulți factori, precum economia nedezvoltată, șomajul, slaba administrare a bugetului de stat, amestecul în treburile interne ale țării ale altor state. Funcționarii publici, cetățenii în genere pot fi demoralizați de salariile scăzute, de calitatea slabă a serviciilor și remunerarea scăzută a muncii prestate. Nivelul de corupție este mai scăzut în țările unde democrației și statul de drept sunt slabe. Dacă sistemului judiciar în stat este puternic, corupția nu are putere de izbândă. De regulă, corupția este favorizată de legile confuze, de curțile de justiție slab calificate, de lipsa unor programe de protecție a martorilor și de lipsa implicată a încrederii în forțele de ordine.

În 2016, Republica Moldova a înregistrat un scor al IPC de 30 puncte și s-a plasat pe locul 123 din 176 țări incluse în clasament (pentru comparație, în 2015, scorul indicelui – 33 puncte, locul – 103 din 168 țări). De remarcat că rezultatele IPC 2016 sunt cele mai proaste pentru Republica Moldova în ultimii cinci ani. Pentru comparație, Rusia și Ucraina în acest clasament se află pe locul 131, iar România pe locul 57²⁸.

Deși în anul 2016 în Republica Moldova au fost adoptate o serie de acte legislative în domeniul anticorupție, a continuat reforma organelor anticorupție, a fost încheiat acordul cu FMI și deblocată

²⁶ Transparency International - Moldova (TI - Moldova), este o filială națională a organizației mondiale anti-corupție Transparency International, înregistrată la 14 iunie 2000. Una din principalele priorități ale Transparency International - Moldova este promovarea unei mișcări anti-corupție, convocarea celor mai pro-active personalități cunoscute în țară drept promotori ai principiilor transparenței, democrației și evidenței. Sursa: <http://www.transparency.md/ro/>

²⁷ <http://www.transparency.md/index.php/2017/01/25/transparency-international-lanseaza-indicele-perceptiei-coruptiei-2016/>

²⁸ Ibidem.

finanțarea din partea partenerilor de dezvoltare, un șir de evenimente vorbesc despre faptul că legile adoptate nu lucrează, iar valorile democratice sunt subminate. Transparency International – Moldova îndeamnă guvernării din Republica Moldova să promoveze sincer valorile europene, democrația, supremația legii, libera concurență, iar societatea civilă – sa apere aprig aceste valori, urmând exemplul țărilor din imediata vecinătate.

Potrivit unui studiu realizat de „CBS AXA” la comanda Centrului „Contact” din Republica Moldova, în percepția cetățenilor cele mai corupte instituții sunt: Poliția, Judecătoriile, Guvernul și Parlamentul. Studiul relevă că lipsa de încredere aproape totală în instituțiile centrale ale statului se datorează faptului că acestea sunt foarte corupte. Astfel, potrivit studiului, 21% din respondenți cred că fenomenul corupției nu poate fi combătut, 30% menționează că acest fenomen va exista mereu și doar unul din 10 respondenți s-a arătat încrezător că fenomenul corupției poate fi extirpat. Îngrijorător este că majoritatea respondenților au o percepție eronată în ceea ce privește „mita”, considerând oferirea de bani sau de cadouri ca fiind „o infracțiune minoră”.²⁹

De notat, că la nivel de stat au fost adoptate un șir de strategii de reducere și lichidare a fenomenului corupției, care nu este de loc un proces simplu de realizat, deoarece este implantat în adâncurile mentalității oamenilor. Însă societatea are nevoie de cetățeni integri, care să fie deschiși și să raporteze cazuri de corupție, să coopereze cu anchetatorii care investighează astfel de cazuri, să respecte legea și să nu mituiască.

De regulă oamenii condamnă corupția, dar de fapt nu întotdeauna i-au atitudine serioasă pentru a reduce sau chiar a limita acest fenomen periculos pentru societate. Deseori cetățenii nu percep că acceptarea sau oferirea unui cadou agentului public cu tenta unei recompense etc. este o ilegalitate, o formă de corupere. De asemenea mulți cetățeni sunt nedumeriți de faptul că introducerea unor bunuri în țară, dar, fără a plăti taxe vamale ca rezultat al unei înțelegeri prealabile cu un colaborator vamal - este o faptă de corupție. Pentru început cetățeni care percep corupția ca un fenomen antisocial, nu o agreează, sunt predispuși să o denunțe și să refuze implicarea în activități coruptibile, inclusiv dare de mită. O persoană integră trebuie să respecte legea din datorie și nu de frică. Tânăra generație poate mai ușor fi educați și îndrumați să respecte legea, să se conformeze normelor morale și civice, ce va constitui un beneficiu atât pentru individ, cât și pentru stat.

Organizațiile internaționale și statele occidentale acordă o asistență enormă guvernului Republicii Moldova în prevenirea fenomenului corupției, susțin logistic și financiar atât proiecte guvernamentale, cât și ale societății civile. În ultimii ani în Republica Moldova au fost lansate mai multe inițiative publice de a identifica și a diminua premisele corupției, una din ele fiind indiferența și intoleranța corupției. Acțiunile îndreptate împotriva corupției sunt susținute și promovate de Banca Mondială, de Fondul Monetar Internațional, de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, de Uniunea Europeană, precum și de Organizația Națiunilor Unite.

Documente elaborate privind prevenirea și combaterea corupției

Cu referire la cadrul legislativ național în domeniul prevenirii și combaterii corupției putem menționa:

1. *Legea integrității nr. /2017;*
2. *Legea Republicii Moldova privind Codul de conduită a funcționarului public. Nr. 25 din*

²⁹ <http://www.contact.md/index.php/ro/>

22 februarie 2008 (publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 11.04.2008, nr. 74-75);

3. **Legea Republicii Moldova privind declararea averii și a intereselor personale. Nr. 133 din 17 iunie 2016** (publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.07.2016, nr. 245);

4. **Legea Republicii Moldova privind evaluarea integrității instituționale. Nr. 325 din 23 decembrie 2013** (republicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 26.08.2016, nr. 277-287).

5. **Codul penal al Republicii Moldova, Nr. 985-XV din 18 aprilie 2002** (publicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 14.04.2009, nr. 72-74);

Zeci de organizații și instituții monitorizează implementării legilor și a **Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție**, aprobată de Parlamentul Republicii Moldova în martie 2017. În acest document se prevede că educația cetățenilor să fie intoleranța zero față de fenomenul corupției, care necesită eforturi comune ale societății civile și a autorităților publice în organizarea de campanii de sensibilizare anticorupție și a unor activități de educație civică din instituțiile de învățământ, ținând cont de faptul că tineretul este cea mai sensibilă față de fenomene de corupție. Cetățenii, în special tinerii trebuie informați sistematic despre natura corupției și trebuie avertizați despre consecințele acestui fenomen pentru fiecare persoană în parte și pentru societate la general. De aceea este important de a introduce în școală a unor subiecte consacrate educației pentru integritate.

Una din prioritățile de bază ale educației anticorupție este implementarea și promovarea programelor educaționale care vor contribui la familiarizarea tinerilor cu politicile și strategiile anticorupție. De asemenea schimbarea mentalității individului și a întregii societății de la tolerare și tăinuire a corupției la repulsie față de corupție și de asigurare a divulgării ei este crucială pentru succesul reducerii fenomenului de corupție. Educarea cetățenilor în spiritul intoleranței față de corupție necesită conjugarea eforturilor societății și ale autorităților publice în desfășurarea unei campanii de sensibilizare anticorupție și unor activități de educare civică a copiilor și tinerilor din instituțiile de învățământ.

Obiectivele Strategiei naționale de integritate și anticorupție pentru anii 2017-2020 sunt:

I. Descurajare:

- Consolidarea agențiilor anticorupție și justiției
- Țintirea sectoarelor vulnerabile la corupție
- Control sporit a surselor de finanțare a partidelor

II. Recuperare:

- Concentrarea asupra recuperării bunurilor provenite din infracțiuni de corupție
- Asigurarea despăgubirii victimelor corupției
- Compensarea prejudiciilor aduse intereselor statului constatate de audit

III. Etică

- Implementarea standardelor de etică și integritate în activitatea parlamentară și guvernamentală

- Consolidarea integrității agențiilor anticorupție și justiției
- Dezvoltarea rigorilor de integritate în activitatea întreprinderilor de stat/municipale
- Etica în mediul de afaceri și sectorul neguvernamental

IV. Protecție

- Asigurarea protecției avertizorilor de integritate
- Sporirea mediului de protecție a drepturilor omului prin înlăturarea cauzelor corupției

V. Transparență

- Sporirea transparenței procesului decizional
- Control parlamentar public asupra implementării legilor
- Acces public la datele privind finanțarea partidelor politice
- Asigurarea transparenței acționariatului și fondatorilor societăților comerciale

VI. Educare

- Educarea tinerilor, funcționarilor și a oamenilor de afaceri în spiritul integrității și intoleranței față de corupție

2.4. Organe specializate în prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova

În Strategia Națională Anticorupție se menționează că toate instituțiile statului trebuie să se preocupe de lupta împotriva corupției, deoarece afectează viața economică (blochează investiții, alterează competiția, duce la migrație), dar și votul este altul, decizia politică sau de securitate, crescând vulnerabilitățile statului.

Autorități publice specializate în domeniul combaterii și prevenirii corupției sunt: **Centrul Național Anticorupție, Procuratura Anticorupție și Autoritatea Națională de Integritate.**

Centrul Național Anticorupție (C.N.A.), înființat în anul 2002 (*Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției*). Centrul Național Anticorupție este un organ specializat investit cu atribuții de prevenire și de combatere a actelor de corupție, potrivit legii cu privire la CNA³⁰ intră:

- a) întreprinderea acțiunilor de prevenire, depistare și de contracarare a corupției, efectuarea măsurilor operative de investigație și a măsurilor de urmărire penală privind actele de corupție;
- b) colectarea și analiza informațiilor privind faptele de comportament corupt sau actele de corupție, colaborarea și schimbul de informații cu autoritățile administrației publice, sesizarea organelor competente despre cauzele și condițiile care favorizează comiterea de acțiuni ilicite;
- c) desfășurarea activităților de prevenire a corupției, educarea anticorupție a cetățenilor, colaborarea activă cu societatea civilă în vederea propagării în masă a culturii anticorupție;
- d) asigurarea pregătirii, perfecționării și reciclării cadrelor;
- e) asigurarea protecției și păstrării informației care constituie secret de stat, secret comercial și secret bancar, alte secrete apărute prin lege, devenite cunoscute în exercițiul funcției;
- f) dezvoltarea relațiilor cu servicii similare străine;
- g) elaborarea de propuneri pentru aducerea actelor normative în concordanță cu reglementările internaționale în domeniu.

Este de remarcat că Centrul Național Anticorupție, în colaborare cu societatea civilă, realizează o serie de acțiuni de informare a cetățenilor (seminare, training-uri, emisiuni la radio și televiziune etc.) chemate să evidențieze pericolul și consecințele corupției, să sugereze măsuri de prevenire a corupției, precum și să formeze o atitudine de intoleranță a publicului față de acest fenomen.

Altă instituție publică cu atribuții în domeniul combaterii corupției este: *Procuratura anticorupție* în cadrul *Procuraturii generale*. Procuratura Anticorupție este specializată în

³⁰ <http://www.legex.ro/Hot%C4%83r%C3%A2rea-1104-14.11.2012-123639.aspx>

combaterea infracțiunilor de corupție, a actelor conexe actelor de corupție și are următoarele atribuții specifice:

- a) exercită urmărirea penală în cauzele date în competența sa, conform legislației procesual-penale;
- b) conduce urmărirea penală în cauzele instrumentate de Centrul Național Anticorupție;
- c) reprezintă învinuirea în instanța de judecată de fond, de apel și de recurs etc.

Autoritatea Națională de Integritate, potrivit art. 5 din Legea cu privire la Autoritatea Națională de integritate nr. 132/2016 asigură integritatea în exercitarea funcției publice sau funcției de demnitate publică și prevenirea corupției prin realizarea controlului averii și al intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților și al restricțiilor³¹

În vederea realizării misiunii sale, în temeiul art. 6 a legii citate Autoritatea are următoarele funcții:

- a) exercitarea controlului averii și al intereselor personale;
- b) exercitarea controlului privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților și al restricțiilor;
- c) constatarea și sancționarea încălcărilor regimului juridic al averii și intereselor personale, al conflictelor de interese, al incompatibilităților și al restricțiilor;
- d) cooperarea cu alte instituții, atât la nivel național cât și internațional;
- e) asigurarea bunei organizări a Autorității și administrarea activității de promovare a integrității subiecților declarării;
- f) alte funcții stabilite prin lege.

2.5. Participarea reprezentanților societății civile, mass-mediei și a factorilor educaționali la prevenirea corupției.

Un obiectiv major al politicii de prevenire a corupției îl constituie implicarea societății civile în prevenirea corupției și informarea opiniei publice cu privire la cauzele și consecințele corupției³². Orice cetățean poate susține organele cu atribuții de prevenire și combatere a corupției, în special prin:

- *implicarea activă în procesul de descoperire a faptelor de corupție, facilitând astfel cercetarea și judecarea acestora;*
- *comunicarea organelor de urmărire penală, cu promptitudine, a oricăror indicii referitoare la fapte de corupție;*
- *sesizarea organelor competente pentru efectuarea urmăririi penale în cazul faptelor de corupție prin depunerea de plângeri penale sau denunțuri.*

În eficientizarea luptei anticorupție, un rol mare îl au diverse organizații ale societății civile:

- **Organizațiile neguvernamentale** sunt antrenate activ în prevenirea corupției prin formularea, promovarea și implementarea diverselor activități anticorupție, realizarea unor măsuri organizatorice și practice concrete chemate de a contribui la dezvoltarea cooperării cu organele guvernamentale. Paralel cu organele de drept ele pot să acorde consultanță și asistență de

³¹ Legea RM cu privire la Autoritatea Națională de Integritate nr. 132 din 17.06.2016. În: Monitorul Oficial al RM nr. 245-246 din 30.07.2016

³² http://www.procuratura.md/file/Ghid_anticoruptie_ro.pdf

specialitate necesară;

- **Mass-media** în prevenirea corupției are un rol deosebit în sensibilizarea opiniei publice față de fenomenul corupției și activitatea autorităților în domeniul prevenirii și controlului social al acestuia, organizarea sistematică a unor conferințe de presă și briefing-uri la televiziune și radio pentru familiarizarea populației cu realizările din domeniu. În acest sens este utilă conlucrarea cu mass-media atât a organelor de stat cu atribuții de prevenire a corupției pentru a arăta cazurile de corupție investigate și pedepsele aplicate, cât și a cetățenilor pentru a stabili opinia publică față de anumite cazuri de corupție și calitatea activității organelor de drept;

- **Instituțiile de învățământ, în special prin intermediul disciplinei Educația civică**, reprezintă o latură importantă a prevenirii fenomenului corupției în mediul tineretului, care impune derularea unor programe specifice. Scopul acțiunilor educaționale anticorupție este de a informa copiii și tinerii din Republica Moldova despre pericolul corupției, de a le inocula intoleranța față de corupție și de a încuraja activitățile de prevenire a ei. Elevii din Republica Moldova urmează a fi informați mai amplu despre drepturile omului, posibilitățile lor de luptă activă împotriva corupției, în condițiile conștientizării de către societatea civilă a pericolului major pe care îl prezintă fenomenul corupției.

Este necesară o colaborare temeinică între cetățeni, instituțiile și autoritățile statului și societatea civilă în vederea desfășurării activităților de prevenire a corupției, conform atribuțiilor/competențelor stabilite prin lege, precum și pentru asigurarea siguranței elevilor și a personalului din instituțiile de învățământ. Zonele în care politicile publice ar trebui să fie dezvoltate sunt: creșterea nivelului de educație anticorupție în școli: introducerea în planurile de învățământ preuniversitar a subiectelor anticorupție, elaborarea materialelor pentru cadrele didactice și pentru elevi în acest domeniu etc.

Dacă nu va fi o colaborare largă între toate instituțiile statului și cetățeni, consecințele fenomenului corupției ar putea genera bunăstarea populației și consolidarea statului de drept.

Printre alte consecințe sociale ale corupției sunt: *inegalitatea proprietății, distribuția inegală a resurselor în favoarea unor grupuri oligarhice înguste, în detrimentul celor mai vulnerabile sectoare ale populației; discreditarea justiției; crima organizată; tensiunile sociale etc.*

2.6. Rolul cadrului didactic în educația pentru integritate

Așa cum se știe că fenomenul corupției este social periculos, care nefiind prevenit și combătut la timp, creează obstacole serioase în calea dezvoltării societății, reprezintă o amenințare la adresa securității persoanei, în particular și a statului, în general. În acest context, atât elevii, cât și cadrele didactice trebuie să demonstreze un nivel de intoleranță față de cazurile de corupție, respectând legile statului. Articolul 135, alineatul 8 al Codului Educației (2014) prevede că *”nerespectarea de către cadrele didactice sau cadrele de conducere din învățământul general și din cel profesional tehnic a prevederilor Codului de etică a cadrului didactic constituie o încălcare gravă a disciplinei de muncă și a statutului instituției de învățământ și se sancționează în conformitate cu prevederile acestuia”*³³.

Obiectivele educației pentru integritate pot fi realizate, doar dacă cadrele didactice demonstrează că posedă o integritate profesională, care este reglementată de *Legea privind evaluarea integrității*

³³ Codul Educației, 2014. <http://lex.justice.md/md/355156/>

nr. 325 din 23 decembrie 2013³⁴.

Integritatea este caracteristica principală a oricărei profesii (ocupații), însă, dacă persoana încalcă normele de integritate, atunci ea va răspunde pentru acțiunile sale și pentru efectele acestor acțiuni (uneori inacțiuni).

În Codul de Etică al Cadrului Didactic din R. Moldova³⁵, potrivit **art.6. Norme de conduită în relațiile cu elevii, copiii**, (pct.7) se menționează despre **interzicerea oricăror activități care generează corupție sau acte conexe corupției, cum ar fi:**

a) primirea sau solicitarea de la elevi, părinți, asociațiile părintești (sau orice altă formă de organizare a părinților) a unor foloase materiale și alte avantaje necuvenite (sume de bani, cadouri sau servicii), indiferent de destinația declarată a acestora;

b) inițierea sau organizarea proceselor de colectare de la elevi, părinți sau asociații ale părinților (orice altă formă de organizare a părinților) a unor foloase materiale și alte avantaje necuvenite;

d) impunerea de manuale care nu sunt incluse în schema de închiriere și/sau a materialelor didactice auxiliare;

e) impunerea unor activități extra-curriculare contra plată, cadouri sau altor favoruri;

f) fraudarea evaluărilor de orice tip contra bani, alte foloase materiale sau avantaje necuvenite;

g) traficul de influență și favoritismul în procesele de instruire și de evaluare;

h) servicii educaționale cu plată oferite elevilor, copiilor cu care interacționează direct la clasă.

Cel mai eficient mod de instruire în domeniul educației pentru integritate, pe care cadrul didactic ar trebui s-o organizeze cu elevii de treapta gimnazială și liceală, consta în *învățarea prin acțiune*, când participanții învață acționând. *Învățarea prin acțiune* - poate fi realizată în mod direct prin îndeplinirea unei sarcini reale sub îndrumarea profesorului sau indirect, participând la o sesiune de jocuri de rol, joc de simulare sau altă activitate interactivă organizată în comunitate.

Profesorul are o misiune specială în formarea calităților cetățenești la elevi, în colaborare cu colegii de la alte discipline și cu membrii comunității (un grup de oameni care trăiesc și interacționează într-un loc anume: familia, clasa de elevi, școala, grupurile de interese, vecinii, membrii unei localități). De aceea profesorul va identifica posibilități de mobilizare a elevilor, în colaborare cu părinții lor și cu alte cadre didactice, pentru a se implica în identificarea problemelor cu caracter ilicit și a găsi căi de soluționare, prin studii, dezbateri, proiecte etc.

Rolul cadrului didactic în educația pentru integritate este de a contribui la pregătirea tehnică necesară a activităților cu conținut anticorupție și să asigure materiale despre toate aspectele actelor ilicite. Profesorul ar trebui să fie mândru și conștient de misiunea pe care a obținut educația pentru integritate, dar acest proces este unul continuu și depinde de acțiunile zilnice ale tuturor în consolidarea valorilor și statului de drept. Prin activitățile organizate și exemplul propriu el promovează cunoașterea legislației în domeniu, egalitatea și dreptatea, transparenta și vizibilitatea buna a proiectelor comune. Profesorul utilizează toate tipurile de relații pentru a asigura calitatea și eficiența demersului educațional:

- **relații autoritare** - profesorul este factorul dominator al procesului educațional, dirijând și hotărând în anumite situații luarea de decizii;

³⁴ Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind evaluarea integrității instituționale. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 35-41.

³⁵ Codul de Etică a Cadrului Didactic din R. Moldova, 2015.

<http://lex.justice.md/index.php?action=view&id=363796&lang=1&view=doc>

- **relații libere** - fără constrângeri se asigură o dezvoltare liberă, bazate pe relații de parteneriat între profesor și elev;
- **relații democratice** - elevul trebuie să se dezvolte ca o personalitate complexă, integrală, în relații interumane și educaționale democratice cu profesorul.

Un stil didactic modern și actual este cel creativ: cadrele didactice au nevoie de mai multă flexibilitate în comportamentul lor didactic, de receptivitate la ideile și experiențele noi, de îndrăzneală, independentă în gândire și acțiunea didactică, capacitatea de a-și asuma riscuri și dorința de a încerca noi practici, noi procedee. Profesorul poate motiva pe toți factorii interesați în imaginea pozitivă a instituției în comunitate, pot semna un protocol privind educația anticorupție în școală, care ar putea conține:

- *cooperare pentru asigurarea calității educației;*
- *accesul elevilor la cunoștințele generale în domeniul dreptului;*
- *problematica prevenției și a combaterii corupției etc.*

Câteva dintre **competențele cadrului didactic eficient**:

- **Partener** – care poate modifica “scenariul” lecției dacă elevii și condițiile o cere;
- **Animator** – care inițiază metode și explică copiilor, pregătește materialele didactice și prezintă scopurile învățării;
- **Pedagog** – care își ajută copiii în rezolvarea problemelor, îi motivează să își prezinte propriul punct de vedere;
- **Scenograf, actor** – care creează scenografia activității;
- **Mediator** – care rezolvă potențialele conflicte ce pot apărea;
- **Consilier** – care își ajută copiii în rezolvarea problemelor, îi motivează să își prezinte propriul punct de vedere.

De exemplu, în școală poate fi instituită o funcție, la nivel de voluntariat și acțiune de mentorat – **profesor-consilier de integritate** – o persoană desemnată în fiecare instituție de învățământ pentru organizarea și ghidarea activităților de prevenire a corupției, precum și pentru consiliere etică și monitorizare a normelor de conduită. Consilierul trebuie să fie o persoană integră și respectată, de aceea ea va putea:

- *organiza activități de informare și de instruire anticorupție;*
- *oferi sprijin în monitorizarea/evaluarea/reevaluarea riscurilor de corupție;*
- *monitoriza nivelul implementării măsurilor prevăzute de Codurile de etică;*
- *oferi consultanță, diseminează bunele practici etc.*

Este indiscutabil faptul că influența corupției este dăunătoare în toate domeniile. De exemplu în dezvoltarea competenței antreprenoriale la elevi se menționează că actele de corupție împiedică libera competiție, dăunând cel mai mult companiilor mici. Odată cu reducerea competiției, calitatea bunurilor și serviciilor scade, astfel se micșorează contribuțiile la bugetul de stat și se dezvoltă economia „de umbră”. Acolo unde se tolerează corupția, funcționarii publici primesc salarii reduse, însă economiile bugetare realizate astfel vor fi cheltuite de cetățenii de rând care vor trebui să le plătească din buzunarul propriu sub formă de mită. Investitorii străini au mai puțină încredere în stat și contribuția lor la economia statului respectiv descrește. Asupra guvernării statului, corupția reduce eficiența muncii angajaților. Funcționarii publici corupți promovează proiecte care garantează câștiguri mai mari pentru ei, guvernul corupt este mai slab și nu poate lua decizii libere.

Calitatea serviciilor publice scade.

În aspect *socio-politic*, corupția duce la pierderea încredere în politicienii și în stat. Cetățenii devin indiferenți și nu se implică în activitățile publice. Democrația devine șubredă, iar competiția politică este mai redusă. Aceasta duce la creșterea tensiunilor sociale și descrește stabilitatea politică a țării.

2.7. Practici lipsite de integritate din școli

Elevii, părinții și angajații instituțiilor de învățământ deseori relatează despre existența în școală a abuzurilor, cazurilor de mită și practicilor lipsite de integritate. Ei menționează despre meditațiile impuse și evaluarea diferențiată, în timp ce profesorii se referă mai ales la presiuni pe filieră politică sau administrativă. Elevii deseori declară că sunt presați pe diferite modalități și impuși să discute cu părinții pentru a achita anumite taxe școlare. De aici uneori apare o presiune asupra elevilor și o atitudine în dependență de faptul că părinții au contribuit sau nu anumite taxe.

Elemente de corupție care ar putea fi înregistrate în acțiunile părinților sau a cadrelor didactice și a managerilor școlari:

a) Contribuții financiare suplimentare ale părinților. În multe școli există și funcționează cunoscutele „fonduri”: cel al școlii și cel al clasei. Unii le consideră o impunere din partea școlii, alții demonstrează că este o necesitate pentru a asigura condiții bune elevilor și o educație de calitate, în situația când statul nu acoperă toate necesitățile școlii. O parte din părinți consideră că e legitim faptul să contribuie la fondul școlii și la fondul clasei cu sume modeste, alții își manifestă nemulțumirea.

În acest context, colectarea ilicită de mijloace bănești este abordată ca o practică exclusiv benevolă, necesară și absolut transparentă. Dintre efectele nedorite ale perpetuării tradiției fondului școlii, profesorii menționează faptul că sunt destul de mulți părinți care consideră că responsabilitatea lor se rezumă la a aduce copilul la școală și a plăti o sumă oarecare de bani. De asemenea, există părinți a căror percepție este că singura cerință a școlii de la ei este una financiară.

b) Meditații impuse și alte favoruri cerute de profesori. Meditațiile reprezintă un lucru obișnuit și acceptat ca atare în sistemul de educație, indiferent dacă sunt întrebați elevi, părinți sau profesori. În general, la meditații apelează elevul sau familia sa, din dorința de a primi o pregătire suplimentară, cu diferite obiective (examene, note mai mari, nevoia de rigoare în învățare).

Însă sunt semnalizate cazuri în care meditațiile sunt impuse de profesori. Principala metodă prin care profesorul face acest lucru este depunctarea repetată a elevilor, până la momentul când aceștia apelează din proprie inițiativă la meditații.

Meditațiile impuse sunt recunoscute de elevi și părinți ca o problemă curentă. Impunerea meditațiilor este forma cea mai frecventă de solicitare a unor favoruri de către profesori. În art. 135, alin. 2 se menționează, că *”Personalul didactic, științifico-didactic și științific nu poate presta servicii cu plată copiilor, elevilor, studenților cu care interacționează direct la clasă sau în grupa academică în activitatea didactică”*³⁶.

În unele școli au fost semnalate cazuri în care profesorii solicită bani, obiecte, servicii pentru o evaluare mai bună a elevilor. Elevii și părinții vorbesc deschis despre aceste practici. Ei afirmă că

³⁶ <http://lex.justice.md/md/355156/>

sunt puține cazuri, dar în fiecare școală sunt cel puțin câteva exemple. La rândul lor, profesorii recunosc existența unor meditații impuse, dar afirmă că sunt excepții, cazuri foarte rare.

c) **Presiuni asupra profesorilor pentru influențarea evaluării.** În școli există un număr îngrijorător de mare de părinți care sunt preocupați în primul rând de notele obținute de copiii lor și nu de ceea ce învață sau nu. Dintre aceștia, sunt destui cei care insistă în diverse moduri pentru a influența evaluarea. Acest lucru poate să însemne obținerea unei note mai mari, evitarea corigențelor, „rezolvarea” unei situații de indisciplină. În general cazurile de presiuni ale părinților care sponsorizează școala există, sunt acceptate tacit și nu se discută despre ele. Profesorii le privesc ca pe un compromis care trebuie făcut pentru ca școala să aibă resurse. Tot ei sugerează că astfel de presiuni se fac și prin intermediul conducerii școlii

Mulți profesori afirmă că părinții se implică foarte puțin în educarea copiilor, în special în clasele mai mari. Părinții se simt vinovați când școala sesizează problemele copiilor și sunt chemați la școală. Simțindu-se vinovați recunosc acest lucru și menționează că sunt gata să facă ceva, dar tot nu au timp. Atunci părintele găsește calea ilegală: eu fac orice, ca să îmi salvez copilul de la situația aceasta. De aici și apar multe cazuri de soluționare a problemelor pe cale ilegală.

d) **Achiziții preferențiale de materiale didactice.** Au fost semnalate cazuri în care există presiuni pentru achiziționarea preferențială a unor manuale sau alte materiale didactice. Sunt mai multe mecanisme de acest gen: profesorii insistă la clasă pentru ca elevii să cumpere anumite culegeri, caiete etc. Această problemă poate fi întâlnită în situația în care profesorul în cauză este și autorul sau co-autorul volumelor respective. O a doua situație, mai răspândită, este cea în care un profesor este distribuitor pentru produsele unei edituri.

e) **Evaluare subiectivă.** Elevii și părinții deseori semnalează cazuri care confirmă existența unui sistem de evaluare subiectiv. Problema în sine este delicată, deoarece la rândul lor elevii și părinții se află în situația de a judeca subiectiv gesturile profesorilor. Există profesori care au elevi „preferați”, care au întotdeauna tendința să acorde o notă mai mare unui elev despre care are o părere mai bună, și una mai mică unui alt elev, care răspunde la fel de bine, dar despre care consideră că în general este mai slab pregătit. Sunt profesori care în primul an sau chiar primul semestru își formează o anumită impresie despre un elev sau altul și până la sfârșitul școlii păstrează această prejudecată. Subiectivismul profesorului este impus de condițiile de lucru număr mare de ore, clase multe etc.

Aceste și alte cazuri ar trebui examinate cu toată seriozitate de cadrele didactice și manageriale și stopate, așa cum sunt parte a încălcărilor atât a Codului Educației³⁷ (Capitolul II. Drepturi și obligații), cât și a Codului de Etică al cadrului Didactic din Republica Moldova³⁸ (Capitolul II. Principii și norme de conduită).

2.8. Strategii anticorupție în educație: integritate versus corupție

În Republica Moldova cazuri de corupție pot fi identificate în toate domeniile societății și trebuie contracarată în fiecare caz: de la nivel guvernamental și până la acțiunile oamenilor de rând. În

³⁷ Codul Educației din Republica Moldova, Chișinău, 2014. <http://lex.justice.md/md/355156/>

³⁸ Codul de Etică a cadrului Didactic din Republica Moldova, Chișinău, 2016.

<http://www.cfbc.md/upload/Codul%20de%20etic%C4%83%20al%20profesorului.pdf>

instituțiile de învățământ, dar și în alte domenii, sunt descoperite tot mai mult cazuri de corupție. De la învățământul preșcolar la cel primar, de la cel liceal/profesional, la cel superior, până la studiile doctorale și postuniversitare, actele de corupție, direct asociate procesului didactic - educațional sau aferente colateral domeniului socio-economic, sunt reliefate sistematic de presă.

Totuși mediatizarea excesivă și, uneori, tendențioasă a fenomenului, creează impresia unei frecvențe mai dese a cazurilor de corupție în sistemul educațional, decât în domeniul justiției sau politice. Actele de corupție din sistemul educațional sunt însă una din distorsiunile sociale cu cele mai severe consecințe pe termen mediu și lung, pentru compromiterea sistemelor de valori, legitimarea imposturii și a furtului, prin transferul necuvenit al unei onorabilități instituționalizate.

Cu toate acestea, activitățile de consolidare a integrității în domeniul educației a fost demarată abia în ultimii ani. Ministerul Educației a emis mai multe dispoziții și acte pentru luarea unor măsuri în domeniul prevenirii corupției în instituțiile de învățământ prin organizarea unor activități de consolidare a a valorilor și a principiilor unui stat de drept. Au fost introduse și unele măsuri de prevenire, cum ar fi supravegherea video la examenele de bacalaureat. Alte domenii-cheie de apariție a riscurilor de corupție care trebuie luate în vedere sunt investițiile în infrastructura școlară în cadrul sistemului de examinare în școli și al sistemului de acordare a diplomelor.

Este necesară o abordare sistematică, mai ales că toate instituțiile publice au obligația de a adopta propriile planuri anticorupție, prin măsuri de intervenție care să vizeze descurajarea fenomenului, prin prevenirea corupției, educația anticorupție și prevenirea fenomenului de corupție. De aceea este necesară asigurarea transparenței în procesul de înscriere, admitere, transfer și absolvire a elevilor în sistemul educațional, consolidarea integrității personalului din sectorul educațional prin aprobarea, implementarea și monitorizarea aplicării Codului de etică pentru învățământul preuniversitar, consolidarea unor sisteme interne de management și asigurare a calității la nivelul unităților școlare care să asigure transparența și responsabilitatea instituțională cu privire la aspectele legate de etica profesională și de performanțele profesionale.

De asemenea, este necesară introducerea tematicii anticorupție (cu caracter teoretic și practic, fiind luate în considerație particularitățile de vârstă ale elevilor) în cadrul programelor școlare și al activităților extra-curriculare, stimularea organizării periodice și sistematice, la nivelul învățământului preuniversitar, a unor programe extra-curriculare și extrașcolare destinate creșterii nivelului educației anticorupție a tinerei generații.

Aceasta poate fi realizată prin parteneriate cu instituții având competențe în domeniul prevenirii și combaterii corupției, monitorizarea video și audio a concursurilor și examenelor naționale organizate în sistemul educațional, derularea de programe și campanii de informare și responsabilizare a elevilor și studenților cu privire la riscurile și consecințele negative ale corupției, elaborarea unui Cod de Etică și de Integritate al Elevilor. Toate aceste bune intenții se lovesc de un angajament insuficient la nivel local, de resursele umane modeste, pentru promovarea unui comportament de recunoaștere și respingere a corupției, inclusiv prin dezvoltarea de parteneriate dintre școală – comunitate – familie.

Corupția este prezentă ca rezultat culturii și a acceptării tacite, neconștientizării pericolului acestui fenomen negativ. Acest fenomen prosperă pe baza dezorganizării și a lipsei de relaționare între grupuri. Oamenii sunt motivați să vadă propriile relații sociale în termeni de câștig-câștig (comparativ cu tipul comportamentului câștig-pierdere care motivează corupția). Doar atunci când astfel de valori precum *respectul*, *responsabilitatea* și *colaborarea reciprocă* sunt interiorizate și practicate se poate ajunge la o dezvoltare susținută.

Educația pentru integritate poate fi organizată atât formal (elementele educației pentru integritate pot fi incluse în curriculumul școlar), cât și informal (promovarea activităților extra-curriculare: dezbateri și campanii publice, flash-moburi, ateliere de lucru, conferințele elevilor și alte evenimente). Dar educația pentru integritate nu se referă doar la predarea unui curs și furnizarea de informații, ci organizarea unor activități cu caracter interactiv, analiza unor studii de caz, luarea de atitudine față de anumite încălcări ale legii etc.

Există diverse modalități de integrare a subiectelor despre daunele corupției și modalităților de prevenire. Astfel, educația pentru integritate impune anumite cerințe față de cadrele didactice:

- să respecte singuri legea, normele morale și codurile de etică;
- să demonstreze o măiestrie pedagogică și rafinament psihologic în abordarea subiectelor despre corupție;
- să promoveze valori și să dezvolte competențele necesare pentru a forma poziția activă în prevenirea actelor de corupție.

Unele măsuri de prevenire a corupției în Republica Moldova sunt cuprinse în Strategia Națională de Integritate și Anticorupție din 30 martie 2017³⁹.

Cele mai potrivite tehnici de predare a educației pentru integritate sunt discuțiile în grupuri mici asupra unor studii de caz, interviurile cu diferite persoane, dezbaterile și jocul de rol. În toate aceste lecții, profesorul trebuie să fie facilitator, să stimuleze elevii și să-i ajute să înțeleagă. Elevilor li se cere să analizeze pozițiile pe care se situează, să-și fundamenteze alegerile și să explice de ce celelalte poziții sunt mai puțin bune.

Multe dintre aceste întrebări pot găsi răspuns utilizând tehnici de dezvoltare a gândirii critice. Tehnica predării care dezvoltă gândirea critică sugerează utilizarea mai multor strategii. La început, sarcina profesorului este să evoce cât mai multe experiențe ale elevilor legate de subiectul corupției care urmează să fie investigat. La etapa de *Evocare* elevii sunt motivați să se implice activ în activitatea care urmează să se desfășoare. La etapa de *Realizare a sensului* este cea în care elevii analizează informații și idei noi, discută și caută răspunsuri la întrebări. La etapa a treia de *Reflecție* se discută despre ce s-a întâmplat pe parcursul activității. Astfel, elevii reflectează asupra celor învățate și ce mai au de învățat.

Pedeapsa pentru acte de corupție versus Prevenirea acestui fenomen negativ.

Multe persoane consideră că nu este nici o diferență între impunerea disciplinei și pedeapsă. Totuși, aceste două noțiuni sunt foarte diferite. Impunerea disciplinei constituie un sistem de educație bazat pe relații armonioase, laudă și instrucțiuni privind păstrarea autocontrolului. Cel mai important moment aici este respectarea legilor prin educație care constituie un proces continuu.

Rolul pedepsei este de a asigura echitatea socială, de a repara prejudiciile părților, fiind consecința neplăcută a nerespectării unor condiții specificate de legi și reguli, dar în unele cazuri, și a normelor morale. Rușinea, dizgrațierea și necazul nu sunt elemente pozitive de impunere a disciplinei. Este mai mult probabil ca persoanele să fie predispuse să-și modifice comportamentul, dacă se vor simți apreciații și încurajați.

Aplicarea corectă a legii înseamnă:

- dreptul de a obține avantaje pe urma puterilor stabilite în actul normativ;
- dreptul de a alege o oportunitate pentru a acționa în baza normelor stabilite;

³⁹ <http://www.ipn.md/ro/politica/83039>

- *implementarea prevederilor stabilite în regulile legii de către instituții publice competente;*
- *acțiunile persoanelor întreprinse spre protejarea drepturilor încălcate;*
- *siguranța persoanei și progresul societății etc.*

Respectarea legii și a moralității conduce spre implementarea regulilor de drept și a normelor etice, a prevederilor stabilite și a oportunităților ce rezultă din activitatea practică a subiecților de drept (instituții publice, organizații neguvernamentale, oficialități, cetățeni). Respectarea legii este singura modalitate de a realiza obiectivele justiției și asigurarea eficacității regulilor acceptate unanim.

În acest context este important ca principiul legalității să fie respectat nu doar de către cetățeni și de organizații, dar și de instituții publice, precum și de autorități. În special, acțiunile oficialităților statului, inclusiv luarea de mită, abuzul în serviciu, îmbogățirea ilicită, delapidarea bunurilor statului, traficul de influență, fraudarea alegerilor, nerespectarea unor obligații asumate, falsificarea unor documente, legitimizarea crimei etc. sunt incompatibile principiul legalității datorită faptului că subminează autoritatea instituțiilor publice, dar și al statului de drept și creează un șir de probleme cetățenilor.

Diseminarea bunelor practici anticorupție din comunitate

În cadrul Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție este cuprins un obiectiv esențial și anume: *creșterea gradului de educație anticorupție a populației*. Se are în vedere educarea personalului instituțiilor publice, a informării cetățenilor cu privire la impactul corupției și introducerea tematicii anticorupție în cadrul Curriculum-ului școlar. Scopul este educarea unei generații care își însușesc un sistem de valori care promovează integritatea, etica și respectul față de statul de drept.

În ultimii ani în Republica Moldova au fost înregistrate mai multe inițiative, orientate spre încurajarea cetățenilor să se implice în proiecte și activități anticorupție, implementate de Ministerul Educației, CNA, dar și unele organizații neguvernamentale. Printre ele sunt:

- Proiectul național al Ministerului Educației ”Prevenirea corupției în educație prin informare, formare și responsabilizare”

Administrația instituției de învățământ, în colaborare cu autoritățile publice locale, poate derula o campanie de informare prin intermediul difuzării unor spoturi audio la posturile de radio local, publicării de materiale în presa scrisă, dar și online, în cadrul unui proiect ce are ca obiectiv diagnoza fenomenului de corupție la nivelul școlii, informarea și formarea cadrelor didactice și dezvoltarea unei strategii anticorupție în educație. Scopul evenimentului nu este bazat pe identificarea și pedepsirea persoanelor cu comportament ilegal, ci sensibilizarea persoanelor pentru a fi informați și a anticipa cazuri de corupție în școală și în comunitate.

Este necesară achiziționarea de servicii de publicitate sub forma difuzării unui spot la radio local, fiecare cu durata de maximum 30 de secunde, publicarea unui material de presă scrisă și realizarea unei campanii online. Scopul expunerii acestor materiale este de a promova la nivelul instituției strategia anticorupție în educație și instrumentele de sesizare a faptelor de corupție în educație (utilizarea portalului online, a liniei telefonului verde anticorupție).

Prin această campanie vor fi popularizate drepturile elevilor și a părinților în relațiile cu cadrele didactice, instrumentele pe care le au la dispoziție pentru a sesiza faptele de corupție, precum și prevederile legale referitoare la pedepsirea corupției.

- Proiectului național al Ministerului Educației ”Dreptul la buna educație și prevenirea micii corupții de la nivelul școlilor”.

În contextul în care școala se confruntă din ce în ce mai mult cu fenomene precum violența, abuzul, administrarea defectuoasă, puternic mediatizate în ultimul timp, proiectul își propune să susțină managementul școlii pentru a fi în măsură să prevină practicile de administrare defectuoasă și să susțină consiliile elevilor din licee pentru a putea reacționa în cazurile în care elevii sunt confrunțați cu administrare defectuoasă și cu practici de mică corupție din sistemul educațional.

Proiectul are ca țintă cadrele didactice, părinții și elevii. În primul rând proiectul este unul de conștientizare a elevilor cu privire la existența practicilor lipsite de integritate din sistemul de educație și va încerca să dezvolte instrumente pentru prevenirea și corectarea acestora. Pentru îndeplinirea obiectivelor în cadrul proiectului se vor derula o serie de activități logice.

Consiliile elevilor din licee vor fi sprijinite (informațional și logistic), vor derula activități proprii, vor edita o publicație lunară, toate acestea pentru a avea capacitatea de a participa la procesul de luare a deciziilor din școli care îi vizează direct pe elevi. Astfel, va fi derulată o campanie mediatică în care se va derula proiectul, cu scopul de a conștientiza cadrele didactice, părinții și elevii asupra dreptului la buna administrare și prevenire a cazurilor de mici corupții la nivelul instituției.

Prevenirea corupției de către organele competente trebuie să fie completată de implicarea populației și în special a noii generații pentru a crea o rezistență pe care să se construiască o viziune corectă asupra corupției și care să creeze o opinie publică fermă și intransigentă. Ne imaginăm, că dacă în spatele procurorilor vor sta cetățenii activi și responsabili, care nu vor mai accepta corupția ca mod de viață, atunci societatea va fi alta.

Deși prezente pe hârtie, măsurile concrete luate contra corupției se regăsesc prea puțin în practicile sistemului de educație din țară. Una din inițiative este introducerea subiectelor anticorupție în cadrul programelor școlare și a activităților extra-curriculare. Scopul principal este organizarea de evenimente destinate conștientizării riscurilor și consecințelor negative ale corupției. Acesta ar putea fi materializată prin crearea unui Cod de etică și de integritate al elevilor și monitorizarea mai calitativă a activităților școlare.

În cadrul orelor teoretice și a activităților practice organizate în școli și în comunitate vor fi prezentate formele, cauzele și consecințele corupției, metodele de identificare, prevenire ale acestora, dar și cui se pot adresa cetățenii dacă sunt martorii unor fapte de corupție. De asemenea ar putea fi organizate întâlniri cu experți în domeniu, dezbateri și competiții școlare în care să fie analizate diverse subiecte din domeniul educației anticorupție. O astfel de programă ar pune bazele formării unor caractere sănătoase, încurajând o mai mare implicare a elevilor atât în lupta anticorupție cât și în societate.

Educația pentru integritate devine cu atât mai necesară cu cât elevii înșiși sunt expuși corupției în mediul școlar. Cauzele corupției în educație sunt bine cunoscute și au fost intens mediatizate: nivelul precar al salarizării, sistemul ineficient de selecție și promovare a personalului sau numărul limitat de campanii de prevenție și informare. Ca urmare a acestei situații se constată în multe cazuri folosirea abuzivă a puterii de către unii profesori în scopul unor beneficii materiale sau financiare, având ca rezultat instalarea unor practici ale așa numitei corupții ”vizibile” (de exemplu: condiționarea rezultatelor elevilor de meditații particulare). În acest mod, alături de sistemul social

(familia, biserica, societatea civilă etc.), sistemul educațional va putea avea într-adevăr un rol esențial în dezvoltarea competențelor civice și a comportamentelor acestora.

Analizând cazurile de corupție, este important de a nu generaliza referirile la corupție, deoarece în sistem există mulți profesori cinstiți, dedicați muncii lor. Cu toate acestea, există corupție în sistemul de educație, identificând una dintre zonele cele mai vizibile în acest sens la examene și la probele de admitere.

Evaluarea la clasă este un punct din care poate să se dezvolte corupția de mai târziu, de la examene sau diverse teste de evaluare. Fiind obișnuiți cu exigență scăzută, cu note deformate, unii elevi nu pot face față cerințelor unor exerciții de evaluare și atunci recurg la mijloace incorecte pentru a promova.

Un mijloc de prevenire a corupției, este cultivarea unor valori în activitatea de la clasă: „simțul respectului față de cei din jur, al respectului față de lege“. Este necesar ca profesioniștii în domeniu să meargă în școli, unde vor prezenta elevilor noțiuni de drept, sub aspectul lor practic, raportat la posibile situații de fiecare zi.

De asemenea este necesară aplicarea Codului de Etică a Cadrului Didactic și instituirea în fiecare unitate de învățământ a unui Consiliu de etică care vor contribui la prevenirea actelor de corupție. Este necesar elaborarea unui set de reguli rigurose și respectarea lor, odată cu conștientizarea părinților că trebuie respectate, altfel putând să intervină arbitrariul, suspiciunea de trafic de influență.

Corupția poate apărea și în relațiile profesor-director de școală și profesor-inspector. Situațiile care predispun la așa ceva sunt legate de încadrare, de inspecțiile la clasă, de recomandări pentru calificative, pentru acordarea de grade didactice sau manageriale etc. Oricum, pentru o acțiune eficientă de prevenire a corupției, e necesară elaborarea unei strategii în domeniu, organizate pe mai multe module: legislație, managementul activităților de învățământ, moralitate, relații, comunicare eficientă și altele.

Concluzii

Integritatea este o cerință pentru toți cetățenii, dar în special pentru cadrele didactice, care au un rol aparte în educația tinerei generații. Corupția din educație constituie un motiv de îngrijorare în ultimii ani, când acest subiect a ajuns să fie amplu dezbătut pentru că este receptat drept principalul obstacol în impunerea și respectarea regulilor statului de drept, principiu pe care se fundamentează orice democrație.

Acțiunile de prevenire a actelor de corupție din sistemul educațional nu trebuie considerată un scop în sine, ci este unul din mijloacele de reformare însăși a sistemului. O **strategie anticorupție** în educație ar trebui să includă mai multe activități, cum ar fi:

- *încurajarea apariției publicațiilor pe această temă;*
- *organizarea de ateliere de lucru, conferințe u tematică în domeniu;*
- *campanii regulate în școli și de impact în comunitate;*
- *sondarea opiniei publice prin interviuri, chestionare, observații sistematice;*
- *reglementarea unor mecanisme adecvate de monitorizare a conduitei personalului din sistem;*
- *regândirea sistemului de recrutare și de pregătire pentru a scădea vulnerabilitatea la corupție;*
- *programe de formare a cadrelor în domeniul eticii profesionale;*

- creșterea transparenței în activitatea cadrelor didactice și de conducere etc.

Sugestiile metodologice, propuse cu referire la educația anticorupție, sunt unul dintre primii pași pentru a crea un sistem educațional eficient în instituțiile de învățământ din țară. Este nevoie de o serioasă cercetare, de o imensă muncă științifică și metodică în această direcție. Sistemul de idei anticorupție, opinii, principii, care reflectă atitudinea negativă a individului, grupurile sociale și întreaga societate pentru activități corupte ar trebui să completeze în mod organic imaginea ideologică a tinerei generații pentru a se orienta spre formarea deprinderilor și dezvoltarea competențelor unei persoane integre și responsabile.

Dezvoltarea și punerea în aplicare a unor măsuri complexe pentru a îmbunătăți cultura internă a nivelului individului și consolidarea morală și etică a persoanei, în special a copiilor și tinerilor, educarea tinerei generații de respingere a corupției ca fenomen antisocial, este absolut compatibil cu valorile statului constituțional modern, formarea unei proceduri speciale, extrem de nefavorabile pentru sistemul corupt, al mediului psihologic din societate și care ar trebui să fie pus în categoria celor mai importante domenii ale activității școlare.

Educația pentru integritate are multe aspecte în comun cu dezvoltarea competențelor în oricare alt domeniu: civică, juridică, lingvistică, antreprenorială sau orientarea profesională. În timp ce elevii parcurg acest tip de educație, ei vor acumula informații și experiențe practice despre aspecte legale și condițiile specifice ale comiterii unei infracțiuni.

Punerea în practică a măsurilor cu privire în educația pentru integritate a elevilor trebuie tratată ca o prioritate pe termen lung. În acest sens este necesară revizuirea programei școlare cu activități de educație pentru integritate, adaptată ciclurilor de învățământ și să stabilească elaborarea materiale de instruire interactivă. Totodată este nevoie și de organizarea cursurilor de formare a cadrelor didactice care vor preda aceste subiecte, avându-se în vedere alocarea resurselor financiare necesare. În acest fel, implementarea Strategiei Naționale de prevenire a corupției poate fi un pas spre realitate.

Considerăm că pentru început este important să fie elaborate materiale în ajutorul cadrelor didactice și pentru elevi. Scopul este de a promova o educație pentru integritate la nivel școlar prin acordarea de asistență metodică cadrelor didactice în dezvoltarea modulelor cu elemente anticorupție în Curricula școlară (treapta gimnazială și liceală), aprobate de Ministerul Educației în anul 2010.

În acest context, materiale conceptuale și metodice elaborate sunt necesare pentru a sensibiliza conștiința copiilor și a tinerilor de prevenire a corupției, inclusiv pentru a promova cultura de integrare în mediul educațional. Aceasta se poate de realizat prin organizarea unor discuții dirijate la ore și în activitățile extra-curriculare, implicarea în campanii de informare, exerciții de formare a deprinderilor și dezvoltare a competențelor cu caracter de integrare, menite să contribuie la creșterea responsabilității cadrelor didactice, a elevilor și a părinților.

Sugestii de realizare a educației pentru integritate în școală:

- 1. Realizarea prevederilor Strategiei naționale de integritate și anticorupție și elaborarea unor programe de educație anticorupție la nivel instituțional cu implicarea specialiștilor în domeniu și a tuturor factorilor de decizie;*
- 2. Completarea portofoliului cadrelor didactice cu materiale, luând în considerație aspectele educației pentru integritatea în școală și în comunitate;*
- 3. Promovarea educației pentru integritate prin toate disciplinele școlare, inclusiv la Dirigenție și axarea pe strategii și bune practici de prevenire a corupției;*
- 4. Revizuirea programului de pregătire a specialiștilor la instituțiile superioare de învățământ și de formare a cadrelor didactice și manageriale în cadrul reciclărilor profesionale cu includerea unor subiecte de educație pentru integritate;*
- 5. Inițierea unor cercetări în problemele de prevenire a corupției, inclusiv a tezelor de masterat și de doctorat cu tematică axată pe educația pentru integritate.*

Astfel, corupția afectează la toate nivelurile statul, societatea, interesele legale ale cetățeanului, subminează eforturile orientate spre dezvoltarea structurilor democratice. Creșterea conștientizării de către publicul larg a chestiunilor ce țin de prevenirea și prevenirea corupției în orice formă este esențială pentru buna funcționare a instituțiilor democratice în Republica Moldova.

Acțiunile de prevenire a actelor de corupție prin educație pentru integritate va fi cu siguranță una mult mai eficientă, decât chiar a cea a procurorilor, dacă se vor analiza de către elevi situații și cazuri concrete de manifestare a corupției, iar în baza rezultatelor se vor lua decizii concrete de acțiuni cotidiene. Pornind de la exemplele negative date de unii agenții publici înalți, care, deși cercetați penal pentru fapte de corupție sau chiar condamnați definitiv, continuă să ocupe funcții de conducere în societate, vor fi formulate propuneri concrete de acțiune la nivel activității fiecăruia. Se simte tot mai mult necesitatea unei schimbări de proporții a mentalității cetățenilor în societate prin educarea copiilor și a tinerilor și prin reeducarea populației, ceea ce ar duce la dispariția treptată a unor practici de corupție, create pe parcursul mai multor decenii. Important este de început cu prevenirea sursei problemei prin abordarea unui nou mod de a gândi a viitoarelor generații. E clar că câteva sute de specialiști în domeniu nu vor putea să schimbe mult situația, dacă nu se vor implica mai activ cetățenii, întreaga societate civilă, unde toți să devină promotorii și nu spectatorii luptei anticorupție.

Prevenirea și combatere a corupției constituie una din prioritățile actuale ale reformelor economice, politice și sociale din Republica Moldova. De asemenea, având în vedere obiectivele strategice pe care și le-a propus, rezolvarea acestei probleme este apreciată ca una dintre preocupările esențiale ale societății. Educația populației și în special a noilor generații poate fi pilonul de rezistență pe care să se construiască o viziune corectă asupra corupției omniprezente și care să creeze o opinie publică fermă și intransigentă. În momentul în care în spatele câtorva sute de procurori se vor afla mii de cetățeni care nu vor mai accepta corupția ca mod de viață, care vor înțelege că tolerarea acestor practici înseamnă atât frustrări personale cât și un nivel de trai nesatisfăcător, atunci eficiența acțiunilor anticorupție va fi maximizată.

Referințe bibliografice

A. Literatură psiho-pedagogică:

1. Achiri I., Guțu V. *Evaluarea standardelor educaționale*. Chișinău, 2009.
2. Albu G., *O psihologie a educației*, Institutul European, Iași, 2005.
3. Baciș S., Cara A., *Standarde pentru școala democratică*, Chișinău, SIEDO, 2003.
4. Cerbușcă P., *Managementul formării la elevi a competențelor cu caracter de integrare în comunitate, în culegerea tematică „Paradigma managementul educațional din perspectiva democratizării și integrării europene”*, Chișinău. I.S.F.E., Tipografia centrală, 2006, p. 80-82
5. Chiș V., *Provocările pedagogie contemporane*, Editura Presa Universitară, Cluj –Napoca, 2002.
6. *Codul Educației*, 2014 <http://lex.justice.md/md/355156/>
7. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 04 noiembrie 1950. În: *Tratate Internaționale Nr. 1 din 01.01.1998*
8. *Convenția cu privire la Drepturile Copilului* (1989).
9. *Concepția educației în Republica Moldova / Ministerul Educației și Științei*. Chișinău: Editura Lyceum, 2000.
10. Cristache G., et al. *Evaluarea competențelor civice ale elevilor. Exemple de bune practici*. București, Editura Tomvas, 2004, p.164.
11. Curriculum *Educație civică*. Clasele a V-a – a IX-a. Chișinău, 2000, 2009, 2010.
12. Curriculum *Educație civică*. Clasele a X-a – a XII-a. Chișinău, 2000, 2009, 2010.
13. Cerbușcă P., Mija V., Parlicov E. *Educație civică, clasa a V-a*. Ghidul profesorului. Editura Știința, 2004.
14. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM Nr. 217-XII din 28.07.1990. În: *Tratate Internaționale*, vol. I., 1998, p. 11-18
15. *DEX*, 2009.
16. *Educația civică în SUA*. SIEDO. Chișinău: Epigraf, 1999.
17. *Educație pentru cetățenie democratică. Ghid pentru profesori*. Autori, Ellie Keen și Anca Tărcă. AREDDO, 1999.
18. Eșanu R., Goraș-Postică V., Sclifos L., Solovei R. *Integrare europeană pentru tine*. Ghid metodologic. Chișinău: CE Pro Didactica, 2009.
19. Goleman D. *Inteligența emoțională*. București, Editura Curtea Veche, 2002.
20. Jigau M. *Factorii reușitei școlare*. București, Editura Grafoart, 1998.
21. Jigău M. *Consilierea carierei*. București, Editura Sigma, 2001.
22. Guțu V. *Evaluarea curriculumului școlar, Ghid metodologic*, Chișinău, 2009.
23. Nicola I. *Tratat de pedagogie școlară*. București, Aramis, 2000.
24. *Projet “Education a la citoyennete democratique” (Concepts de base et competences cles de l’education a la citoyennete democratique) Une deuxieme synthese par Francois Audigier* Universite de Geneve. Geneve, Suisse, 1999.
25. Solovei R., Eșanu R. *Școala și comunitatea. Ghid metodologic*. Chișinău: Editura Știința, 2007.
26. Solovei R., Secară R. și alții. *Tineri în acțiune sau cum să organizăm activități de voluntariat on folosul comunității*. SIEDO. Chișinău, 2004.
27. Stamatescu M., *Evaluarea valorilor și atitudinilor*. S.A.I., serie nouă, vol XLVI, 2001
28. *Standarde și indicatori la Educație Civică la treapta gimnazială de învățământ*, Chișinău, 2012.
29. Stoica A. *Evaluarea progresului școlar. De la teorie la practică*, București: Editura Humanitas Educațional, 2003.
30. www.edu.gov.md (Curriculum gimnazial și liceal).

B. Literatură de specialitate în domeniul educației anticorupție:

1. *Антикоррупционное воспитание: Система воспитательной работы по формированию у учащихся антикоррупционного мировоззрения в образовательном учреждении.* Методические рекомендации. Под научной редакцией Жолована С.В., Санкт-Петербург, 2010.
2. Chifu Iulian, *Securitatea Republicii Moldova: stabilitate politică, corupție și războiul*, Chișinău, 2015.
3. *Codul penal al Republicii Moldova, Nr. 985-XV din 18 aprilie 2002.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74 (195).
4. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al RM, 12.08.1994, nr. 1
5. *Dreptul Penal*, Chișinău, 2009
6. *Educație împotriva corupției.* Material metodologic pentru învățământul preuniversitar și superior, Vilnius 2006, București, 2007
7. Качкина Т. Б., Качкин А. В. *Противодействие коррупции через образование*, Москва, 2009.
8. Le Nouveau Petit Robert: *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française/texte remanié et amplifié sous la direction de Josette Rey-Debove et Alain Rey.* –Nouv. éd. / de Paul Robert. – Paris: Dictionnaires Le Robert, 2003.
9. *Legea Republicii Moldova privind declararea averii și a intereselor personale.* Nr. 133 din 17 iunie 2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 23.07.2016, nr. 245-246, (513).
10. *Legea Republicii Moldova privind evaluarea integrității instituționale.* Nr. 325 din 23 decembrie 2013. Republicat În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.08.2016, nr. 277-287 (586).
11. *Legea Republicii Moldova privind Codul de conduită a funcționarului public.* Nr. 25 din 22 februarie 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 11.04.2008, nr. 74-75 (243).
12. Nicolae R., Stan V. ***Bune practici și instrumente de lucru pentru prevenirea corupției în administrația publică***, Chișinău, 2016. http://www.anfp.gov.ro/bnr/file/Ghid_bune_practici.pdf
13. *Planul de acțiune al Guvernului pentru anii 2016 – 2018*, Chișinău, 2016. http://www.gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr02_84.pdf
14. *Prevenirea și combaterea corupției, Manual metodic de învățare*, Odesa, 2013
15. *Raport de activitate al Centrului Național Anticorupție (2014 – 2015)*, Chișinău, februarie 2016.
16. *Strategia Națională Anticorupție*, art. 12, <http://lex.justice.md/md/340429/>
17. <http://cj.md/uploads/Coruptia.pdf>
18. <http://www.transparency.md/ro/>
19. <http://anticoruptie.md/ro/stiri/raport-indicele-perceptiei-coruptiei-in-lume-in-moldova-mai-mult-ca-niciodata-a-devenit-vizibila-legatura-dintre-coruptie-si-capturarea-institutiilor-statului>
20. <http://www.europalibera.org/a/28058576.html>
21. <http://unimedia.info/stiri/republica-moldova-pe-locul-130-intr-un-clasament-al-riscurilor-de-coruptie-84479.html>
22. <http://lex.justice.md/md/340429/>
23. <http://cna.md/tabview.php?l=ro&idc=98&t=/Despre-CNA/Ce-facem-noi#sthash.g0mtLnKy.dpuf>
24. http://www.procuratura.md/file/Ghid_anticoruptie_ro.pdf
25. <http://www.contact.md/index.php/ro/homepage/toate-noutatile/293-a-fost-extins-termenul-de-depunere-a-dosarelor-la-gala-celor-mai-bune-practici-anticoruptie>
26. <https://www.privesc.eu/Arhiva/71526/Gala-de-Premiere-a-bunelor-practici-de-prevenire-a-coruptiei-la-nivel-local>

ANEXE

Anexa nr. 1. CONCEPTE-CHEIE UTILIZATE ÎN EDUCAȚIA PENTRU INTEGRITATE

- **Activitățile de lobby** sunt activitățile remunerate ale lobby-iștilor care sunt utilizate pentru a influența amendarea, suplimentarea sau abrogarea unor acte normative, precum și adoptarea sau neadoptarea de legislație nouă.

- **Administrația publică** este termenul generic pentru activitățile statului și cele ale autorităților locale, reglementate de legislație, menită să pună în aplicare legile și decizii ale autorităților locale, și să administreze serviciile publice planificate. Interesele publice reprezintă așteptările publicului în ceea ce privește luarea de decizii justă și imparțială a angajaților în administrația publică și serviciile publice;

- **Agent public** – persoană încadrată într-o entitate publică și care exercită o funcție publică, o funcție publică cu statut special, o funcție de demnitate publică, este angajată în cabinetul persoanei cu funcție de demnitate publică sau prestează servicii de interes public, precum și alesul local;

- **Entitate publică** – persoana juridică cu statut de:

a) autoritate publică, autoritate centrală, autoritate publică centrală de specialitate, autoritate publică locală, precum și de structură organizațională de pe lângă sau din sfera de competență a acestora;

autoritate, instituție, organ, organizație, oficiu sau agenție de stat, autonomă, independentă, de autoadministrare și/sau de reglementare;

b) Curte Constituțională, instanță de judecată, procuratură;

c) întreprindere de stat sau municipală, societate pe acțiuni în care statul deține pachetul majoritar de acțiuni.

- **Clientelismul** este un sistem de relații bazate pe angajamente și legături mutual avantajoase ale unui gardian cu o altă persoană sau persoane (clienți);

- **Conflictul de interese** este o situație în care subiectul declarării are un interes personal ce influențează, ar putea sau pare a influența exercitarea imparțială și obiectivă a obligațiilor și responsabilităților ce îi revin potrivit legii;

- **Corupția** este abuzul de putere publică pentru beneficii personale (una dintr-o multitudine de posibilități);

- **Educația anti-corupție** este dezvoltarea atitudinilor anti-corupție în rândul cetățenilor și a comportamentului decent, respectând prevederile legii și normele morale;

- **Favoritism** este acordarea abuzivă și nemeritată de favoruri; (la pl.) favoruri acordate cuiva în mod abuziv și nemeritat

- **Formele de corupție** în funcție de domeniul apariției sunt cele administrative, politice, cele din sectorul privat și internaționale. Formele de corupție în funcție de scopul faptei sunt cele birocratice, de reglementar, preventive și cele ce elimină consecințele;

- **Identificarea corupției** este abilitatea de a depista manifestările corupției timpuriu și într-un mod meticulos;

- **Infrațiuni legate de corupția includ:** coruperea activă; darea de mită; coruperea alegătorilor; coruperea pasivă; luarea de mită; primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației; traficul de influență; manipularea unui eveniment; pariurile aranjate; finanțarea ilegală a partidelor politice sau a campaniilor electorale, încălcarea modului de gestionare a mijloacelor financiare ale partidelor politice sau ale fondurilor electorale; delapidarea patrimoniului public; delapidarea mijloacelor din fondurile externe; utilizarea contrar destinației a mijloacelor din împrumuturile interne sau fondurile externe⁴⁰;

- **Interesul public** înseamnă așteptarea publicului cu privire la luarea de decizii imparțiale și juste din partea persoanelor în serviciu public;

- **Interesul personal** înseamnă interesul privat economic sau ne-economic al unui candidat sau al unei persoane în serviciul public (sau al unei rude apropiate sau al unui membru de familie), care ar putea afecta persoana în luarea de decizii în cursul efectuării îndatoririlor oficiale;

- **Integritate instituțională** – integritatea profesională a tuturor agenților publici din cadrul entității publice, cultivată, controlată și consolidată de către conducător, precum și toleranța zero la incidentele de integritate admise de agenții publici;

- **Integritate profesională** – capacitate a agentului public de a-și desfășura activitatea profesională în mod etic, liber de influență necorespunzătoare și manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, a supremației Constituției Republicii Moldova și a legii;

- **Lobby-istul** este o persoană fizică sau o companie, instituție sau organizație ce se află pe lista lobby-iștilor în conformitate cu procedura stipulată în legislația relevantă;

- **Manifestări de corupție** – actele de corupție și cele conexe lor, precum și faptele coruptibile, specificate în Legea integrității nr. 82/2017;

- **Mentorul (patronul)** face parte dintr-un sistem de relații clientelare, și reprezintă o instituție sau o persoană care veghează asupra cuiva sau protejează pe cineva;

- **Nepotismul** înseamnă recrutarea rudelor, prietenilor sau al cunoștințelor apropiate fără competiție și violarea principiului persoanei potrivite la locul potrivit. Acesta creează un sistem de subordonare și o rețea de colegi care sunt îndatorați unii altora (sistem exploatat în luarea de decizii)

- **Spălarea de bani** este acțiunea scopul căreia este de a ascunde sau a da impresia legalității unor beneficii de ordin financiar de proveniență ilicită;

- **Plan de integritate** – planul intern adoptat de conducătorul entității publice și/sau de organul de autoadministrare ca urmare a evaluării integrității instituționale, prin care climatul de integritate instituțională poate fi dezvoltat și/sau consolidat în perioada de implementare;

- **Relații clientelare** sunt un sistem de relații bazate pe favoruri reciproce și legături între un mentor (șef) și o altă persoană sau grup de persoane (clientelă);

- **Risc de corupție** – probabilitate de producere a unei manifestări de corupție prin care este afectată realizarea obiectivelor entității publice;

⁴⁰ <http://lex.justice.md/md/370852/>

- **Oficial public** este o persoană care, lucrând pentru autoritățile sau instituțiile statutului sau cele municipale, la instituții de asigurare a legii și ordinii, de control de stat sau de supervizare sau la instituții echivalente, asigură funcții de reprezentant al statului sau are puteri administrative;
- **Servicii de interes public** – totalitate a activităților de deservire a populației în sfera publică, în cadrul instituțiilor, întreprinderilor, organizațiilor sau altor structuri locale, municipale, de stat sau cu capital majoritar de stat;
- **Standarde anti-corupție** sunt acele seturi de norme comportamentale și legale care asistă în reducerea maximă a conduitei corupte;

Anexa nr. 2. Cele 20 de principii directe pentru lupta împotriva corupției (adoptată de către Comitetul de Miniștri a Consiliului Europei la 6 noiembrie 1997).

1. să luăm măsurile cele mai efective pentru prevenirea corupției și, în acest sens, să contribuim la educația publică și la promovarea bunei conduite (etice);
2. să asigurăm o incriminare adecvată a corupției naționale și internaționale;
3. să asigurăm ca toți cei responsabili de prevenirea, investigarea, urmărirea și judecarea cazurilor de corupție să se bucure de gradul necesar de autonomie și independență, pentru a-și putea îndeplini funcțiile lor corespunzătoare, vor fi feriți de orice imixtiuni și influențe nepotrivite și vor avea la dispoziție mijloace efective pentru colectarea probelor necesare, protejând persoanele care vor ajuta autorităților în vederea combaterii corupției și păstrării confidențialității investigațiilor;
4. vor asigura măsuri potrivite pentru identificarea și confiscarea produselor actelor de corupție;
5. vor asigura măsuri adecvate pentru prevenirea utilizării persoanelor juridice în scopul acoperirii contravențiilor legate de corupție;
6. vor limita imunitatea, în cazul investigațiilor inițiate, urmărirea ori judecarea contravențiilor legate de corupție până la nivelul considerat a fi drept minim pentru o societate democratică;
7. vor promova specializarea persoanelor sau a organelor responsabile de lupta împotriva corupției și le vor asigura cu mijloacele adecvate și instruirea corespunzătoare, pentru a-și îndeplini sarcinile statutare;
8. vor asigura ca legislația fiscală și autoritățile responsabile de implementarea acesteia să contribuie la combaterea corupției într-un mod cât mai eficient și coordonat, în special prin neacordarea facilităților fiscale, prin legi sau practici administrative, care ar putea fi utilizate pentru extragerea de mită și alte avantaje neloiale și contravenționale;
9. vor asigura ca organizarea, funcționarea și procesul de luare a deciziilor în administrația publică să țină cont de necesitatea stringentă a combaterii corupției, în special prin stabilirea unei cât mai mari transparențe consistente cu nevoia de a asigura mai multă eficiență instituțională;
10. vor asigura ca regulamentele care privesc drepturile și responsabilitățile funcționarilor publici să se inspire și să ia în considerație cerințele generale cunoscute pentru lupta împotriva corupției, asigurând o serie de măsuri disciplinare adecvate și efective; vor promova o dezvoltare a încadrărilor juridice foarte specifice în ceea ce privește comportamentul care se așteaptă din partea funcționarilor publici prin mijloacele cele mai potrivite, după cum ar fi Codurile de conduită;
11. vor asigura folosirea pe scară largă a procedurilor corespunzătoare de audit, aplicabile tuturor activităților din domeniul administrației publice și al sectorului public;

12. vor susține rolul esențial pe care-l au procedurile de audit în ceea ce privește prevenirea și depistarea corupției în afara organelor administrației publice;

13. vor asigura ca sistemul răspunderii publice sau de responsabilitate a funcționarilor publici să țină cont de consecințele comportamentului corupt al oficialilor publici;

14. vor adopta procedurile cele mai potrivite pentru asigurarea transparenței procedurilor la achizițiile publice, necesare să asigure o concurență cât mai cinstită și să prevină tentația pentru corupție;

15. vor încuraja adoptarea, de către reprezentatii aleși, a diferitor coduri de conduită și vor promova reguli stricte pentru finanțarea partidelor politice și de organizare a campaniilor electorale, care să prevină corupția;

16. vor asigura ca presa să aibă libertatea de a obține și de a difuza informație relevantă asupra chestiunilor legate de corupție în societate, fiind pasibilă de anumite restricții sau limitări numai în cazurile care sunt acceptabile pentru o societate democratică;

17. vor asigura ca legislația civilă să ia în considerație necesitatea luptei împotriva corupției și, în particular să ofere remedii eficiente pentru a proteja drepturile și interesele care sunt afectate de corupție;

18. vor încuraja cercetarea fenomenului corupției;

19. vor asigura ca în orice aspect al luptei împotriva corupției, orice conexiuni posibile cu crima organizată și spălarea de bani să fie luate în considerație;

20. vor dezvolta cât mai mult posibil cooperarea internațională în toate domeniile care au tangență cu obiectivele de luptă împotriva corupției.

Anexa nr. 3. Documente normative de bază utilizate pentru educația anticorupție

- Codul Educației, 2014
- Codul de etică a cadrelor didactice, ordinul Ministerului Educației nr. 861 din 07.09.2015
- Legea nr. 25-XVI din 22.02.2008 privind Codul de conduita a funcționarului public
- Legea integrității nr. 82 din 25 mai 2017
- Legea nr. 325 din 23.12.2013 evaluării integrității instituționale
- Legea nr. 252 din 25.10.2013 pentru aprobarea Regulamentului de funcționare a sistemului liniilor telefonice anticorupție
- Legea nr. 133 din 2016
- Legea RM cu privire la Centrul Național Anticorupție, Nr. 1104 din 06.06.2002
- Legea RM cu privire la Autoritatea Națională de Integritate Nr. 132 din 17.06.2016.
- Hotărârea Parlamentului privind aprobarea Strategiei naționale de integritate și anticorupție pe anii 2017-2020
- Hotărârea Guvernului nr. 188 din 03.04.2012 privind paginile oficiale ale autorităților administrației publice în rețeaua Internet
- Hotărârea Guvernului nr. 76 din 16.05.2014 pentru aprobarea Planului de acțiuni pe anii 2014–2015 privind implementarea Strategiei naționale anticorupție pe anii 2011–2015
- Hotărârea Guvernului nr. 96 din 16.02.2010 cu privire la acțiunile de implementare a Legii nr. 239-XVI din 13 noiembrie 2008 privind transparența în procesul decizional
- Hotărârea Guvernului nr. 391 cu privire la acțiunile de organizare și desfășurare a examenelor de absolvire a nivelurilor de învățământ din 28 mai 2014

Sursa: <http://edu.gov.md/ro/content/legislatie>

Anexa nr. 4. **CODUL DE ETICĂ AL CADRULUI DIDACTIC DIN REPUBLICA MOLDOVA**

Capitolul 1. Dispoziții generale

Articolul 1. Sfera de reglementare

(1) Prezentul Cod de etică (denumit în continuare Cod) este elaborat în baza Art. 135, alin. (6)-(8), din Codul Educației nr. 152 din 17.07.2014, aprobat de Parlamentului Republicii Moldova, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 319-324 din 24.10.2014, art. 634.

(2) Codul este aplicabil tuturor persoanelor din sistemul de învățământ preuniversitar de stat și privat, și care, în conformitate cu prevederile Codului Educației, îndeplinesc funcția de personal de conducere, personal didactic și personal didactic auxiliar din cadrul instituțiilor de învățământ general și profesional tehnic.

Articolul 2. Scopul și obiectivele Codului

(1) Prezentul Cod are drept scop:

a) stabilirea unor standarde și reguli de conduită pentru cadrele de conducere, cadrele didactice și cadrele didactice auxiliare din învățământul preuniversitar;

b) creșterea prestigiului și consolidarea autorității cadrelor de conducere, cadrelor didactice și cadrelor didactice auxiliare;

c) instituirea unor standarde unitare de conduită a cadrelor didactice.

(2) Scopul urmărit de Cod este posibil de atins prin intermediul următoarelor obiective:

a) autodisciplinarea persoanelor responsabile cu instruirea și educația, prin asumarea conținutului acestui Cod;

b) menținerea unui grad înalt de profesionalism în exercitarea atribuțiilor și funcțiilor personalului din sistemul de învățământ preuniversitar de stat și particular, responsabile cu instruirea și educația, în mod special a persoanelor care îndeplinesc funcția de cadre didactice;

c) ameliorarea calitativă a relațiilor dintre actorii educaționali;

d) reducerea practicilor inadecvate și/sau imorale ce pot apărea în mediul educațional;

e) creșterea gradului de coeziune a personalului implicat în activitatea educațională;

f) facilitarea promovării și manifestării unor valori și principii aplicabile în mediul școlar, inserabile și în spațiul social;

g) sensibilizarea opiniei publice în direcția susținerii valorilor educației.

Articolul 3. Funcționarea Codului

(1) Codul funcționează atât ca un contract moral între părinți/tutori legali, elevi, comunitatea locală și diferitele categorii de personal din sistemul de învățământ preuniversitar responsabile cu instruirea și educația, cât și ca un sistem de standarde de conduită colegială, capabile să contribuie la coeziunea instituțională și a grupurilor de persoane implicate în activitatea educațională prin formarea și menținerea unui climat bazat pe cooperare și competiție după reguli corecte.

(2) Orice persoană din sistemul de învățământ preuniversitar de stat și particular, responsabilă cu instruirea și educația, are datoria morală și profesională de a cunoaște, de a respecta și de a aplica prevederile prezentului Cod.

Capitolul 2. Principii și valori

Articolul 4. Principii

Personalul din sistemul de învățământ preuniversitar de stat și particular, responsabil cu instruirea și educația, în mod particular cadrele didactice, trebuie să își desfășoare activitatea profesională în conformitate cu următoarele principii:

- a) devotamentului față de profesia de pedagog;
- b) profesionalismului în relațiile cu copii, elevii și părinții;
- c) respectului față de unicitatea și diversitatea elevilor;
- d) colaborării cu colegii, părinții/tutorii copiilor și elevilor;
- e) onestității și integrității morale și profesionale;
- f) receptivității la nevoile copiilor și elevilor;
- g) răspunderii în fața conducerii instituțiilor de învățământ, colectivelor pedagogice și organelor reprezentative ale părinților/tutorilor;
- h) eficienței și eficacității.

Articolul 5. Valori

Personalul din sistemul de învățământ preuniversitar de stat și particular, responsabil cu instruirea și educația, în mod particular cadrele didactice, trebuie să își desfășoare activitatea profesională în conformitate cu următoarele valori:

- a) imparțialitate;
- b) independență;
- c) obiectivitate;
- d) autonomie profesională;
- e) onestitate și corectitudine intelectuală;
- f) respect și toleranță;
- g) autoexigență în exercitarea profesiei;
- h) interes și responsabilitate în raport cu propria formare profesională;
- i) calitate și performanță;
- j) prestigiul instituției de învățământ, precum și al specialității/domeniului în care lucrează;
- m) activism în respingerea conduitelor didactice inadecvate.

Capitolul 3. Norme de conduită

Articolul 6. Obligatorietatea de cunoaștere și de aplicare a normelor de conduită

În vederea asigurării unui învățământ de calitate, cadrele de conducere, cadrele didactice și cadrele didactice auxiliare au obligația de a cunoaște, respecta și aplica un set de norme de conduită. Acestea au în vedere:

- a) relațiile cu elevii;
- b) relațiile cu părinții/tutorii;
- c) relațiile cu colegii;
- d) conduita managerială;
- e) relațiile cu comunitățile locale;
- f) activități interzise în exercitarea profesiilor didactice.

Articolul 7. Norme de conduită în relațiile cu elevii

În relația cu elevii cadrele de conducere, cadrele didactice și cadrele didactice auxiliare vor respecta și aplica următoarele norme de conduită:

(1) Ocrotirea sănătății fizice, psihice și morale a elevilor prin:

a) supravegherea permanentă a acestora pe tot parcursul activităților în școală cât și în cadrul celor organizate de unitatea școlară în afara acesteia, în vederea asigurării depline a securității tuturor celor implicați în aceste acțiuni;

b) interzicerea agresiunilor fizice și tratamentelor umilitoare, sub orice formă, asupra elevilor;

c) asigurarea protecției fiecărui elev, prin denunțarea formelor de violență fizică exercitate asupra acestora, a oricărei forme de discriminare, abuz, neglijență sau de exploatare a elevilor;

d) excluderea oricăror forme de abuz sexual, emoțional sau spiritual;

e) interzicerea hărțuirii sexuale și a relațiilor sexuale cu elevii, inclusiv a celor consensuale.

(2) Protecția datelor personale ale elevilor.

(3) Responsabilitate în vederea atingerii de către elevi a standardelor de performanță prevăzute de curriculumul național.

(4) Respectarea principiilor docimologice.

(5) Interzicerea implicării elevilor în activități de partizanat politic și de prozelitism religios, organizate special în acest sens de către persoanele responsabile cu instruirea și educația elevilor, în cadrul instituțiilor de învățământ preuniversitar sau în afara acestora.

(6) Excluderea din relațiile cu elevii a oricărei forme de discriminare, asigurarea egalității de șanse și promovarea principiilor educației inclusive.

(7) Respectarea demnității și recunoașterea meritului personal al fiecărui elev.

(8) Interzicerea oricăror activități care generează corupție:

a) primirea sau solicitarea de la elevi, părinți sau asociațiile părinților a unor sume de bani, cadouri sau servicii, indiferent de destinația declarată a acestora;

b) inițierea sau organizarea proceselor de colectare de la elevi, părinți sau asociații ale părinților a unor sume de bani sau cadouri, de prestare a anumitor servicii;

d) impunerea manualelor neincluse în Schema de închiriere sau a materiale didactice auxiliare;

e) impunerea unor activități extra-curriculare contra plată, cadouri sau altor favoruri;

f) fraudarea evaluărilor de orice tip contra bani, obiecte, servicii etc.;

g) traficul de influență și favoritismul în procesele de instruire și de evaluare;

h) meditații cu proprii elevi, contra unor avantaje materiale.

Articolul 8. Norme de conduită în relațiile cu părinții/tutorii

În relația cu părinții/tutorii, cadrele de conducere, cadrele didactice și cadrele didactice auxiliare vor respecta și aplica următoarele norme de conduită:

(1) Creșterea calității învățământului prin:

a) acordarea de consultanță părinților/tutorilor în educarea propriilor copii și susținerea rolului parental;

b) stabilirea unei relații de încredere mutuală, a unei comunicări deschise și accesibile;

c) disponibilitatea pentru rezolvarea problemelor educative enunțate de către părinți/ tutori;

d) informarea părinților/tutorilor despre toate aspectele activității elevilor prin furnizarea explicațiilor necesare înțelegerii și aprecierii conținutului serviciilor educative;

e) informarea părinților/tutorilor despre evoluția activității școlare, evitând tendințele de prezentare parțială sau cu tentă subiectivă;

f) respectarea confidențialității datelor furnizate și a dreptului la intimitate individuală și familială;

g) persoanele responsabile cu instruirea și educația, în mod particular personalul didactic, nu vor impune, în relația cu părinții/tutorii legali, dobândirea/primirea de bunuri materiale sau sume de bani pentru serviciile educaționale oferite;

h) consilierea părinților/tutorilor legali privind alternativele de formare și dezvoltare optimă a copiilor lor, din perspectiva expertizei psiho-pedagogice și a respectării interesului major al copilului.

(2) Protecția datelor personale ale părinților.

(3) Interzicerea oricăror activități care generează corupție:

a) primirea sau solicitarea de la părinți sau asociațiile părinților a unor sume de bani, cadouri sau servicii, indiferent de destinația declarată a acestora;

b) inițierea sau organizarea proceselor de colectare de la părinți sau de la asociații ale părinților a unor sume de bani sau cadouri, de prestare a anumitor servicii indiferent de destinația declarată a acestora;

c) inițierea sau participarea la procesele de creare a asociațiilor de părinți;

d) implicarea în procesele decizionale ale asociațiilor de părinți;

e) inițierea sau participarea la procesele de creare a fonduri formale sau informale ale claselor, grupelor, instituțiilor de învățământ;

f) încurajarea elevilor și părinților să contribuie la activitatea fonduri formale sau informale ale claselor, grupelor, instituțiilor de învățământ.

Articolul 9. Norme de conduită în relațiile cu colegii

În relația cu colegii, cadrele de conducere, cadrele didactice și cadrele didactice auxiliare vor respecta și aplica următoarele norme de conduită:

(1) Consolidarea relațiilor colegiale:

a) relațiile profesionale se vor baza pe respect, onestitate, solidaritate, cooperare, corectitudine, toleranță, evitarea denigrării, sprijin reciproc, confidențialitate, competiție loială;

b) încurajarea diseminării cunoștințelor profesionale, în vederea atingerii unor standarde superioare de calitate în activitatea didactică;

c) orice membru al personalului de conducere, personalului didactic și al personalului didactic auxiliar va evita practicarea oricărei forme de discriminare în relațiile cu ceilalți colegi;

d) orice membru al personalului de conducere, personalului didactic și personalului didactic auxiliar va evita lezarea libertății de opinie, vizând activitatea profesională;

e) în cadrul ședințelor, întrunirilor formale și informale, festivităților organizate în instituțiile de învățământ vor fi evitate discuțiile vizând convingerile politice și religioase.

(2) Creșterea prestigiului și autorității personalului din învățământ:

a) orice cadru de conducere, cadru didactic sau cadru didactic auxiliar trebuie să evite, prin afirmații, aprecieri sau acțiuni, să afecteze imaginea profesională și/sau socială a oricărui alt membru al corpului profesoral, cu excepția situațiilor prevăzute și formalizate de actele normative în vigoare (evaluările de personal, comisia de disciplină, comisia de etică etc.);

b) încurajarea reacției publice prin drept la replică, discurs public, întrunire etc. , atunci când o anumită situație creată de către membrii comunității educaționale sau de către oricine altcineva din afara acesteia afectează imaginea instituției de învățământ, sistemului de învățământ preuniversitar, oricărei persoane, membră a comunității educaționale.

(3) Diminuarea impactului factorilor care generează corupție:

a) în evaluarea competenței profesionale se vor utiliza doar criteriile care au în vedere performanța și rezultatele profesionale;

b) întreaga activitate a persoanelor din sistemul de învățământ, responsabile cu instruirea și educația, trebuie să permită accesul la informațiile care interesează pe toți membrii comunității educaționale, posibili candidați, instituțiile cu care entitatea colaborează și publicul larg, asigurând astfel o informare corectă și facilitarea egalității de șanse, precum și asigurarea accesului echitabil la resursele școlare și ale sistemului de învățământ;

c) interzicerea fraudei intelectuale și a plagiatului;

d) între persoanele din sistemul de învățământ preuniversitar responsabile cu instruirea și educația se interzice solicitarea de servicii personale de orice tip de la colegi care sunt sau urmează să fie în proces de evaluare, angajare sau promovare;

e) persoanele desemnate în comisiile de evaluare a rezultatelor învățării, de jurizare a competițiilor și concursurilor școlare, de evaluare a activității cadrelor didactice și de conducere, de angajare, promovare, certificare, atestare, de stimulare sau de sancționare a personalului sunt obligate să declare eventualele conflicte de interese.

Articolul 10. Norme de conduită managerială

(1) Cadrele de conducere vor respecta și aplica următoarele norme de conduită managerială:

a) respectarea criteriilor unui management eficient al resurselor;

b) promovarea standardelor profesionale și morale specifice;

c) aplicarea obiectivă a reglementărilor legale și a normelor etice;

d) evaluarea corectă conform prevederilor din fișa postului;

e) selectarea personalului didactic și personalului didactic auxiliar de calitate, conform legislației în vigoare;

f) interzicerea oricărei forme de constrângere ilegală și/sau ilegitimă, din perspectiva funcției deținute;

g) respingerea oricărei forme de abuz în exercitarea autorității;

h) interzicerea oricărei forme de hărțuire a personalului didactic, indiferent de statutul și funcția persoanei hărțuitoare;

i) exercitarea atribuțiilor ierarhic-superioare, din perspectiva exclusivă a evaluării, controlului, îndrumării și consilierii manageriale corecte și obiective.

(2) Protecția datelor personale ale elevilor, părinților și angajaților instituției de învățământ.

(3) Desfășurarea de activități anticorupție:

a) identificarea și sancționarea angajaților care primesc sau solicită de la părinți sau de la asociațiile părinților bani, cadouri sau servicii, indiferent de destinația declarată a acestora;

b) identificarea și sancționarea angajaților care încurajează elevii și părinții să creeze fonduri formale sau informale ale claselor, grupelor, instituțiilor de învățământ;

c) neimplicarea în procesele decizionale ale asociațiilor de părinți;

d) identificarea și sancționarea angajaților care nu-și declară conflictele de interese;

e) gestionarea mijloacelor financiare, primite cu titlu de donație de la persoanele fizice sau juridice doar prin conturile trezoreriile (în cazul instituțiilor de învățământ de stat) și celor bancare (în cazul instituțiilor de învățământ privat);

f) luarea la evidență contabilă a tuturor bunurilor materiale, primite cu titlu de donație de la persoanele fizice sau juridice;

g) acceptarea prin acte de predare-primire a serviciilor prestate cu titlul de donație în folosul instituției de învățământ, cu indicarea costurilor estimative ale acestora.

Articolul 11. Norme de conduită în relațiile cu instituțiile și reprezentanții comunităților locale

În relația cu instituțiile și reprezentanții comunității locale, cadrele de conducere, cadrele didactice și cadrele didactice auxiliare vor respecta și aplica următoarele norme de conduită:

- a) colaborarea și parteneriatul cu instituțiile/reprezentanții comunităților locale vor avea în vedere asigurarea sprijinului reciproc, în scopul furnizării unor servicii educaționale de calitate;
- b) colaborarea și parteneriatul cu organizațiile non-guvernamentale ce au ca obiect de activitate educația vor avea în vedere asigurarea sprijinului reciproc, în scopul furnizării unor servicii educaționale de calitate;
- c) responsabilitate și transparență în furnizarea de informații către instituțiile de stat în protejarea drepturilor copilului, atunci când interesul/nevoia de protecție a copilului impun acest lucru;
- d) parteneriatele cu agenți economici vor avea în vedere asigurarea sprijinului reciproc, în scopul furnizării unor servicii educaționale de calitate;
- e) în realizarea colaborării și a parteneriatelor cu instituțiile/reprezentanții comunității locale, organizațiile non-guvernamentale și agenții economici nu se vor angaja activități care să conducă la prozelitism religios și partizanat politic, acțiuni care pun în pericol integritatea fizică și morală a elevilor sau care permit exploatarea prin muncă a acestora.

Articolul 12. Activități interzise în exercitarea profesiilor didactice

În exercitarea activităților didactice (școlare și extrașcolare), cadrelor de conducere, cadrelor didactice și cadrelor didactice auxiliare le sunt interzise:

- a) consumul de substanțe psihotrope sau alcool;
- b) organizarea pariurilor și a jocurilor de noroc;
- c) folosirea dotărilor și a bazei materiale din spațiile de învățământ în vederea obținerii de beneficii financiare personale;
- d) distrugerea intenționată a dotărilor și a bazei materiale din spațiile de învățământ;
- e) distribuirea materialelor pornografice;
- f) utilizarea de materiale informative interzise prin lege;
- g) organizarea de activități care pot pune în pericol siguranța și securitatea elevilor sau a altor persoane aflate în incinta unității/instituției de învățământ;
- h) organizarea de activități extra-curriculare și extrașcolare neplanificate, ce nu au fost coordonate cu conducerea instituției și, după caz, cu organele ierarhic superioare de conducere a învățământului.

Capitolul 4. Consiliile de etică**Articolul 13. Cadrul instituțional al Consiliilor de etică**

- (1) În învățământul general și vocațional tehnic se creează următoarele Consilii de etică:
 - (a) Consiliul de etică al instituției de învățământ;
 - (b) Consiliul de etică al organului local de specialitate în domeniul învățământului;
 - (c) Consiliul de etică al Inspectoratului Școlar Național.
- (2) Suportul logistic necesar pentru activitate Consiliilor de etică este asigurat de către instituțiile în care ele sunt create.

Articolul 14. Competențele Consiliilor de etică

Consiliile de etică au următoarele competențe:

(a) examinează petițiile și cererile depuse de elevi, părinți/tutori, angajați ai instituțiilor de învățământ, organele administrației publice locale, organizațiile neguvernamentale și constată încălcări sau neîncălcări ale prevederilor prezentului Cod;

(b) desfășoară anchete și audieri;

(c) înaintează conducătorilor instituțiilor de învățământ, conducătorilor organelor locale de specialitate în domeniul învățământului, conducătorului Inspectoratului Național Școlar propuneri privind sancționarea angajaților din învățământ, care au admis încălcări ale prezentului Cod;

(d) elaborează recomandări privind aplicarea prevederilor prezentului Cod;

(e) diseminează exemplele de bune practici în atingerea scopului prezentului Cod.

Articolul 15. Consiliul de etică al instituției de învățământ

(1) Consiliul de etică al instituției de învățământ este format din președinte și 5-6 membri:

(a) președinte conducătorul instituției de învățământ;

(b) un cadru didactice sau cadru didactic auxiliar, ales de adunarea generală a acestora;

(c) trei părinți, aleși de către adunarea generală a părinților instituției de învățământ;

(d) un consilier, delegat de către consiliul local al unității administrativ-teritoriale în care se află instituția de învățământ;

(e) un elev din clasele a 12-a în cazul instituțiilor de învățământ general sau din grupele de absolvire în cazul instituțiilor de învățământ profesional tehnic, ales de Consiliul elevilor al instituției în cauză.

Articolul 16. Consiliul de etică al organului local de specialitate în domeniul învățământului

(1) Consiliul de etică al organului local de specialitate în domeniul învățământului este format din președinte și 9 membri:

(a) președinte conducătorul sau adjunctul conducătorului organului local de specialitate în domeniul învățământului;

(b) două cadre didactice sau cadre didactice auxiliare, delegate de organizațiile teritoriale ale sindicatelor din domeniul învățământului;

(c) patru părinți, aleși de către adunarea generală a președinților comitetelor părintești din instituțiile de învățământ din unitatea administrativ-teritorială în cauză;

(d) un consilier, delegat de către Consiliul raional, municipal, Adunarea populară a UTA Găgăuzia, după caz;

(e) doi elevi din clasa a 12-a, delegat de către Consiliul elevilor al raionului, municipiului, UTA Găgăuzia, după caz.

Articolul 17. Consiliul de etică al Inspectoratului Școlar Național

(1) Consiliul de etică al Inspectoratului Școlar Național este format din președinte și 14 membri:

(a) președinte conducătorul sau adjunctul conducătorului Inspectoratului Școlar Național;

(b) șeful Direcției învățământ preuniversitar din cadrul Ministerului Educației;

(c) două cadre didactice sau cadre didactice auxiliare, delegate de sindicatele din domeniul învățământului;

(d) cinci părinți, delegați de către conferința națională a președinților comitetelor părintești din țară;

(e) un elev din clasa a 12-a și unul din grupele de absolvire a instituțiilor de învățământ profesional tehnic, delegați de Consiliul Național al Elevilor;

(f) doi reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale active în domeniul educației, vizibile la nivel național, delegate de Consiliul Național pentru Participare.

Articolul 18. Ședințele Consiliilor de etică

Ședințele Consiliului de etică sunt deliberative dacă la ele participă cel puțin 2/3 din membrii acestuia. Deciziile Consiliului de etică se aprobă prin majoritatea simplă a membrilor acestuia. În caz de paritate de voturi, votul președintelui este decisiv.

Capitolul 5. Răspunderi privind nerespectarea prevederilor Codului

Articolul 19. Dreptul de a sesiza Consiliile de etică

Orice persoană, participantă/implicată în mod direct sau indirect în activitățile din domeniul educațional preuniversitar, care consideră, în mod întemeiat, prin raportare la prevederile prezentului Cod, că este victima sau martorul unui comportament lipsit de etică profesională din partea unei/unor persoane din sistemul de învățământ preuniversitar de stat sau particular, responsabile cu instruirea și educația, are dreptul de a sesiza Consiliul de etică al instituției de învățământ, Consiliul de etică al organului local de specialitate în domeniul învățământului sau Consiliul de etică al Inspectoratului Școlar Național.

Articolul 20. Încălcări neintenționate și încălcări intenționate ale prevederilor Codului
Prezentul Cod face distincția între încălcarea neintenționată și cea intenționată a prevederilor sale.

Articolul 21. Răspunderi în cazul încălcărilor neintenționate

În cazul încălcării neintenționate a prevederilor Codului, fapt dovedit în urma anchetei și audierilor efectuate de un consiliul de etică, persoana în cauză va fi consiliată cu privire la înțelegerea situației de încălcare a principiilor Codului de etică și, respectiv, va fi sprijinită pentru concilierea amiabilă cu partea reclamantă.

Articolul 22. Răspunderi în cazul încălcărilor intenționate

În cazul încălcării intenționate a prevederilor Codului, fapt dovedit în urma anchetei și a audierilor efectuate de un consiliul de etică, aceasta din urmă poate iniția următoarele măsuri, în funcție de gradul de încălcare a prevederilor Codului, de repetarea comportamentului respectiv:

- a) concilierea amiabilă cu partea reclamantă;
- b) atenționarea colegială în cadrul Consiliului de etică și informarea conducerii instituției de învățământ pentru luarea în considerare a neconformării persoanei respective cu prevederile Codului;
- c) propunerea de includere a persoanei respective într-un program de remediere comportamentală, prin consilierea și monitorizarea sa pe o perioadă decisă de conducerea instituției de învățământ;
- d) Consiliul de etică, în funcție de gradul de încălcare a normelor Codului, poate propune conducerii instituției de învățământ sancționarea disciplinară a persoanei în cauză;
- e) atunci când apar cazuri care sunt de domeniul legii convenționale sau penale, Consiliul de etică informează, după caz, conducerea instituției de învățământ, a organului local de specialitate sau a Inspectoratului Școlar Național despre necesitatea de notificare a instituțiilor statului abilitate cu realizarea cercetării contravenționale sau penale.

Capitolul 6. Dispoziții finale și tranzitorii

Articolul 23. Interacțiunea cu legile și regulamentele în vigoare

Prezentul Cod nu se substituie legilor și regulamentelor în vigoare din domeniul educației și nici nu poate contraveni acestora.

Articolul 24. Modificarea Codului

(1) Modificarea prevederilor prezentului Cod se poate face ca urmare a propunerilor a 2/3 din totalul membrilor Consiliului de etică al Inspectoratului Școlar Național.

(2) Modificările la Cod intră în vigoare începând cu anul școlar următor aprobării lor.

Articolul 25. Intrarea în vigoare

Prezentul Cod intră în vigoare începând cu anul școlar 2015/2016.

Anexa nr. 5. **CODUL DE ETICĂ ȘI DE INTEGRITATE AL ELEVULUI** (proiect)

Pentru realizarea obiectivelor Educației pentru integritate în instituțiile de învățământ se recomandă elaborarea unui document în care să fie specificate elementele de comportament etic și de integritate al elevilor. Documentul de față are drept scop formarea unei viziuni clare despre noțiunile de bază și natura corupției ca fenomen social periculos și valorificarea unui comportament demn și integru al elevului de astăzi, un model pentru semeni și pentru persoanele cu care interacționează. Astfel se va cultiva la elevi o conștiință de sine lucidă, ceea ce va conduce la prevenirea comportamentului deviant al acestora în diverse situații de viață cotidiană. Proiectul CEIE poate fi elaborat de Consiliul Elevilor, discutat la ședințele claselor, precum și la orele de educație civică și dirigenție.

Capitolul I. DISPOZIȚII GENERALE

Art.1. Prezentul Cod de Etică și de Integritate a Elevului (CEIE), este elaborat de Consiliul Școlar al Elevilor (Senatul Școlii), ținând cont de opiniile elevilor și aprobat în baza hotărârii Consiliului de Administrație a instituției.

Art.2. În cadrul instituției, educația de calitate asigură șanse egale pentru toți tinerii și este fundamentală pentru implementarea principiilor democratice. Elevii, cadrele didactice și angajații instituției sunt responsabili să consolideze încrederea generală a comunității educaționale a instituției în realizarea obiectivelor preconizate. Experiența și profesionalismul personalului din educație trebuie să fie combinate cu asigurarea condițiilor decente de muncă și educație, o comunitate care să-i sprijine și să creeze politici care să promoveze o educație de calitate prin formarea/dezvoltarea competențelor unei persoane integre.

Art.3. Reglementările din cadrul CEIE vizează, în mod particular, elevii din școală.

Art.4. CEIE din școală promovează valori esențiale bazate pe Respect, Responsabilitate, Integritate, Diversitate, Perseverență, Dezvoltare, Afirmare, Recunoaștere, Aprecieri, Adevăr, Empatie etc.

Art.5. CEIE funcționează ca un sistem de standarde de conduită, prin care se contribuie la coeziunea grupului de elevi, prin formarea și menținerea unui climat bazat pe cooperare și competiție, în baza normelor reglementate, orientate spre dezvoltarea calităților unei persoane integre.

Art.6. Respectarea prevederilor prezentului CEIE reprezintă o garanție a creșterii calității și prestigiului educației din școală, dar și a încrederii liceenilor și a colaboratorilor instituției în forțele proprii și în principiile și normele morale de conduită.

Capitolul II. PRINCIPII ȘI NORME DE CONDUITĂ

Art.7. Principiile și normele de conduită care necesită să fie respectate de elevii școlă. Astfel, elevul are mai multe angajamente:

- a) să fie o persoană integră, să nu tolereze devierile de la regulamentele și normele de conduită aprobate și acceptate în instituție;
- b) să respecte valorile instituției, promovând, totodată și propriile valori;
- c) să cunoască și să respecte regulamentele, normele etice și morale, pentru o integrare completă în societate;
- d) să își asume responsabilități și să țină cont de consecințele deciziilor luate;
- e) să respecte drepturile și libertățile celorlalți, evitând discriminările de orice fel;
- f) să se prezinte la ore și să se implice în realizarea obiectivelor acestora;
- g) să păstreze patrimoniul instituției, demonstrând, astfel, altruismul față de generațiile următoare;
- h) să se implice în organele de autoconducere școlară, contribuind la eficientizarea acestora.

Art.8. Drepturile elevilor:

- a) să își expună liber opiniile, convingerile și ideile;
- b) să fie evidențiați și să primească premii și recompense pentru rezultate deosebite obținute la activitățile școlare și extrașcolare, precum și pentru comportament exemplar;
- c) să aleagă cursurile opționale, în dependență de ofertele educaționale ale instituției și inteligențele persoanei;
- d) să fie asigurați cu manuale școlare și cu materialele disponibile în instituție;
- e) să participe la proiecte și/sau programe locale, naționale și/sau internaționale în care este parte instituția;
- f) să participe la activități științifice, culturale, artistice și sportive organizate la nivel local sau republican, la nivelul structurilor educaționale conexe organelor locale de specialitate în domeniul învățământului și în instituție, cu respectarea prevederilor lor funcționale;
- g) să beneficieze, în condițiile legii, de asistență medicală, asistența cadrului didactic de sprijin și alte înlesniri (alimentație, cămin) acordate la decizia autorităților publice locale;
- h) să fie aleși și să participe în componența organelor de autoconducere școlară (Consiliul elevilor) la nivel de instituție, municipiu și național, activitatea cărora este reglementată în Regulamentul Consiliului Elevilor;
- i) să beneficieze de condiții optime în organizarea procesului educațional, implicit garanții privind viața și securitatea în timpul aflării în instituție, precum și în timpul activităților la care ia parte ca delegat;
- j) să participe la evaluarea și promovarea calității educației, în condițiile stabilite de lege;
- k) să participe la reuniuni și acțiuni care se vor exercita în afara activităților școlare cu aprobarea directorului instituției, la cererea motivată a grupului de inițiativă;
- l) să beneficieze de alte drepturi, garanții și facilități, conform actelor normative în vigoare.

Art. 9. Instituția are obligația de a crea condiții pentru respectarea actelor legale, a principiilor și a normelor morale.

Acestea au în vedere:

- a) instituția asigură elevilor săi standarde educaționale legale și etice, solicitând o permanentă responsabilitate profesională din partea angajaților, precum și un spectru larg de activități de manifestare a creativității;
- b) instituția protejează dreptul la confidențialitate al membrilor săi (elevi, profesori, personal tehnic) la securitate personală;
- c) instituția recunoaște dreptul membrilor săi la autonomie personală, asigurând în acest sens condițiile necesare pentru ca aceștia să-și aleagă singuri programele de studiu și cercetare;
- d) dreptatea și echitatea socială constituie valori pe care instituția le promovează în mod constant, încurajează atitudinile corecte și respinge cu hotărâre discriminarea;

- e) profesionalismul este cultivat în rândul membrilor instituției, prin inițierea unor programe și pregătirea unor elevi competitivi, prin recunoașterea și recompensarea rezultatelor de excelență a tuturor membrilor;
- f) instituția recunoaște și recompensează meritul individual sau de grup, performanța și eficiența;
- g) onestitatea și corectitudinea sunt valori etice promovate cu fermitate, întrucât, în absența lor, dreptul la proprietate intelectuală și evaluare corectă a performanței ar avea de suferit;
- h) transparența ca principiu etic contribuie la egalitatea de șanse, la accesul echitabil la resursele informaționale și propriile rezultate de la probele de evaluare;
- i) responsabilitatea este promovată atât în dimensiunea profesională, cât și în cea etică, prin orientarea programelor de studii și prin solicitarea respectării standardelor etice și profesionale în toate împrejurările, inclusiv în cele în care e reprezentată public instituția;
- j) respectul și toleranța se numără printre valorile pe care instituția le cultivă constant;
- k) relațiile inter-umane sunt echilibrate și raționale, au la bază o logică pragmatică ce dă sens și valoare acțiunilor din școală;
- l) bunăvoința este o normă etică pe care instituția o cultivă în toate domeniile de activitate și în toate împrejurările în care nu sunt încălcate normele legale și etice;
- m) în instituție sunt promovate consensul, medierea, ajutorul reciproc, compromisurile intereselor, comunicarea echitabilă, relațiile de prietenie, voluntariatul;
- n) instituția nu tolerează practicile lipsite de integritate (abuzuri în relația profesor-elev; mită și alte foloase necuvenite; meditații impuse; contribuții suplimentare obligatorii; abuzuri pe scară ierarhică etc.);
- o) în spațiul educațional, nimeni nu are dreptul să impună altora credințe religioase, viziuni politice sau alte categorii de convingeri ideologice;
- p) toți membrii sunt obligați să prevină și să combată mita, favoritismele și nedreptatea;
- q) prevenirea abuzului de putere și a abuzului de încredere, sunt componente obligatorii ale comportamentului tuturor angajaților, a elevilor din instituție și a părinților acestora.

Art.10. Elevii sunt datori să cunoască, să respecte și să aplice un set de norme de conduită.

Acestea presupun:

- a) respectarea regulamentelor școlare în vigoare;
- b) ținuta decentă în concordanță cu climatul educativ, purtarea uniforme școlare aprobate prin consens;
- c) folosirea unui limbaj adecvat vârstei și locului unde se află;
- d) atitudinea respectuoasă față de personalul școlii și față de colegi;
- e) frecvența obligatorie a orelor de curs;
- f) păstrarea în condiții optime a bunurilor din incinta instituției;
- g) păstrarea curățeniei în instituție;
- h) asumarea răspunderii pentru faptele săvârșite;
- i) respectarea individualității și a integrității colegilor;
- j) necesitatea obligatorie a deținerii de către elevi a manualelor și altor rechizite la orele de curs în stare bună;
- k) obligația de a aștepta profesorul în clasă în ordine și de a se pregăti pentru începerea orei;
- l) îndeplinirea obligațiilor ce le revin ca elevi de serviciu pe clasă;
- m) obligația de a avea/a prezenta la cerere carnetul de elev;
- n) obligația de a informa părinții sau persoanele tutore în legătură cu situația școlară;
- o) anunțarea dirigintelui sau membrii administrației în cazul unor situații critice sau importante;
- p) părăsirea incintei școlii după finisarea programului școlar și a activităților extrașcolare.

Art. 11. În exercitarea calității lor de elevi ai școală este interzis:

- a) distrugerea sau deteriorarea documentelor școlare;
- b) deteriorarea bunurilor din școală (mobilier școlar, calculatoare, uși, bănci, pereți etc.);
- c) difuzarea de materiale cu caracter obscen sau pornografic;
- d) să fumeze, să consume și să introducă băuturi alcoolice sau derivate, droguri, substanțe etnobotanice în școală și în curtea școlii;
- e) să își rezolve singuri eventualele conflicte cu colegii, care au caracter de risc pentru viața și sănătatea persoanei, fără a anunța părinții, dirigintele, profesorii sau administrația;
- f) să se adreseze într-un limbaj necenzurat colegilor sau personalului școlii;
- g) să folosească gesturi și limbaj neadecvat față de alte persoane;
- h) să utilizeze fără acordul profesorului telefoanele celulare în timpul orelor de curs în scopuri personale, cu excepția cazurilor de urgență (instituția nu este responsabilă de siguranța telefoanelor și a altor bunuri ale elevilor);
 - i) să realizeze înregistrări audio sau video în timpul orelor, fără acordul profesorului;
 - j) să aducă și să difuzeze în unitatea de învățământ materiale care prin conținutul lor atentează la independența, suveranitatea și integritatea națională a țării, care promovează violența și intoleranța;
 - k) să lanseze anunțuri false (cu privire la amplasarea unor materiale explozibile) în perimetrul unității de învățământ și să facă glume care pun în pericol siguranța elevilor și a personalului instituției;
- l) să saboteze activitățile educaționale prin refuzul de a participa efectiv la oră și prin amenințarea profesorului;
- m) să poarte bijuterii ostentative și scumpe care pot conduce la faptul de a deveni victimă;
- n) să aibă o vestimentație indecentă;
- o) să participe la jocuri de noroc în spațiul școlii (săli de clasă, curte), precum și în afara instituției;
- p) să manifeste comportament agresiv (verbal, fizic, sexual) față de alte persoane;
- q) să folosească violența ca mijloc de amuzament;
- r) să copieze (plagieze), atât la probele de evaluare, cât și la lucrările de creație;
- s) să comită infracțiuni și abateri;
- t) să promoveze fracțiuni politice în liceu;
- u) să ofere cadouri, mijloace bănești, favoruri profesorilor și personalului liceului, în scopul beneficiilor personale;
- v) să fie implicat în activități care ar ponegi imaginea liceului;
- w) să aducă persoane străine în școală, fără a anunța membrii administrației.

Art. 12. Recompense pentru elevi

Elevii care obțin rezultate remarcabile la învățătură și se disting prin comportament exemplar pot primi următoarele recompense:

- a) evidențierea și mențiuni făcute de diriginte în fața colegilor de clasă și a părinților;
- b) evidențierea și mențiuni făcute de director sau director-adjunct în fața colegilor de școală;
- c) gratitudini verbale sau scrise adresate de către diriginte sau director părinților elevilor cu merite;
- d) delegarea cu prioritate în excursii sau tabere de odihnă;
- e) oferirea de premii, diplome, medalii;

Art. 13. Sancțiunile aplicate elevilor în caz de încălcări a prevederilor legale și norme morale:

Elevii care comit fapte prin care se încalcă dispozițiile legale în vigoare, sunt sancționați. În

funcție de gravitatea faptelor, sancțiunile pot fi:

- a) observație individuală;
- b) muștrare orală sau în scris (scrisoare părinților);
- c) preavizarea de exmatriculare;
- d) exmatricularea din instituție cu drept de reînscrisere în anul școlar următor, care vor susține un nou concurs de admitere;
- e) exmatricularea din instituție fără drept de reînscrisere ulterioară în aceeași instituție;
- f) privare de cămin;
- g) suportarea, de către părinți a cheltuielilor pentru pagubele materiale produse în laborator, cabinete, săli de clasă etc.

Capitolul III. DISPOZITII FINALE

Art.14. Încălcarea unei sau mai multor prevederi ale prezentului Cod, aduce după sine punerea în discuție a situației elevului în cadrul Consiliului de Etică din instituție sau a Comitetului de Mediere școlară, care au funcția de ascultare a opiniilor părților și de formulare a unor recomandări pentru aplanarea conflictelor sau a îmbunătățirii comportamentului elevului.

Art.15. Situațiile de încălcări grave de către elev a prevederilor prezentului Cod sunt discutate la ședința Consiliului profesoral al instituției de învățământ pentru sancționarea acestuia, conform prevederilor legale.

Art.16. Modificările din acest Cod se realizează de către membrii Consiliului Școlar al Elevilor sau a grupurilor de inițiativă, constituite special cu acest scop și sunt aprobate prin vot de Consiliul de Administrație al școlii

Anexa nr. 6. SUGESTII PENTRU ELABORAREA PROGRAMULUI DE FORMARE A CADRELOR DIDACTICE ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI PENTRU INTEGRITATE

➤ **Scop:** *Informarea și pregătirea cadrelor didactice în obținerea deprinderilor practice de analiză a strategiilor anticorupție și educație pentru integritate, destinate formării la elevi a unui comportament bazat pe respectarea legilor și a normelor morale.*

➤ **Obiective:**

- *Determinarea sarcinilor cadrelor didactice din perspectiva cerințelor Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție;*

- *Analiza diverselor materiale, racordate la situațiile concrete din viața cotidiană, pentru a reduce cauzele și condițiile care generează acte de corupție în spiritul integrității și intoleranței față de corupție;*

- *Descrierea modalităților concrete de educație pentru integritate în organizarea unor activități practice privind aplicarea cadrului legal anticorupție în vigoare;*

- *Analiza efectelor corupției în sectorul public și privat, politic și economic, educație și justiție, fiind propuse măsuri de prevenire a actelor ilegale.*

➤ **Grupul țintă:** cadre didactice de la diverse discipline școlare (sugestiile pot fi utilizate și pentru elaborarea programelor de formare a managerilor școlari).

➤ **Scurtă descriere:** programul de formare a cadrelor didactice este orientat spre implementarea măsurilor de analiză a consecințelor corupției în școală și în comunitate. Multe subiecte de conținut de la diverse discipline școlare și acțiuni pedagogice la clasă, pe care le desfășurăm în cadrul activităților curriculare și extra-școlare se pot subsuma tematicilor anticorupție. De aceea educația pentru integritate are menirea formării atitudinilor și valorilor dezirabile unui membru activ și responsabil într-o societate democratică, diseminarea bunelor practici despre activitățile de prevenire a corupției organizate în clasă, școală, comunitate.

Materialele elaborate și activitățile organizate la clasă vor încuraja elevii să manifeste interes sporit față de viața publică și să devină mai activi în soluționarea problemelor personale și colective, aplicând corect legile și normele etice. Cadrele didactice îi vor învăța pe elevi să prezinte argumente concrete și veridice, exprimând o poziție civică activă și responsabilă. Cel mai eficient mod de instruire în domeniul educației pentru integritate, pe care cadrul didactic ar trebui s-o organizeze cu elevii de treapta gimnazială și liceală, consta în învățarea prin acțiune și demonstrarea toleranței zero față de persoanele implicate în acte de corupție.

➤ **Strategii didactice:** Explicația, mini-prelegerea, GPP, Lucrul în grup, Agenda cu notițe paralele, Discuții dirijate, Adoptă o poziție, Discuții libere în perechi sau în grupuri mici, Scriere liberă, Microfonul liber, Joc de rol în perechi, Interogarea multi-procesuală, Lectura ghidată în grupuri mici, Dezbateri academice etc.

DESFĂȘURAREA ACTIVITĂȚILOR:

Sugestii pentru desfășurarea activității	Strategii	Ti mp	Suport	N ote
<u>Sesiunea 1. NEVOIA DE EDUCAȚIE PENTRU INTEGRITATE - 60 min.</u>				
<p><u>I. EVOCARE.</u> Educația pentru integritate – necesitate pentru consolidarea valorilor persoanei integre și ale societății democratice.</p> <p>1. Participanților li se propune să gândească individual, apoi discutând în perechi să formuleze un răspuns succint la câteva întrebări: - De ce este nevoie de implementat obiectivele educației pentru integritate la toate disciplinele școlare? - Ce ați modifica în organizarea predării-învățării pentru a insera elemente de educație pentru integritate în dezvoltarea competențelor cu caracter de integrare? - ...</p> <p>2. Misiunea și sarcinile educației pentru integritate.</p>	GPP	10 min.	pag. 3-6	
<p><u>II. REALIZAREA OBIECTIVELOR.</u> Recomandări metodologice pentru cadrele didactice în realizarea obiectivelor educației pentru integritate:</p> <p>1. Noțiuni despre corupție și natura acestui fenomen antisocial.</p> <p>2. Istoria apariției și evoluției fenomenului corupției.</p> <p>3. Premizele și consecințele corupției în Republica Moldova: - Specificul problemei în țările post-sovietice; - Identificarea formelor de corupție; - Esența fenomenului corupției și sarcinile educative pentru integritate; - Manifestări ale corupției și documente elaborate privind prevenirea și combaterea corupției.</p> <p>4. Organe specializate în prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova.</p> <p>5. Participarea reprezentanților societății civile, mass-mediei și a factorilor educaționali la prevenirea corupției.</p>	Mini-prelegere	5 min.	pag. 7-8	
<p><u>III. REFLECTIE.</u> Cum voi realiza obiectivele educației pentru integritate la disciplina predată?</p> <p>Participanții vor nota câteva idei în scris cu referire la modalitățile de realizare obiectivelor educației pentru integritate la disciplina predată. Se va pune accent importanța implementării documentelor în domeniul prevenirii corupției, luând în considerație principiile unui stat de drept. Sunt ascultate 3-5 opinii și completate de colegi prin schimb de bune practici</p>	Ciorchinele	7 min.	pag. 9 <u>Anexe 1-2</u>	
	Explicația	3 min.	pag. 10	
	Agenda cu notițe paralele (realizată în grupuri)	20 min.	pag. 11-21 <u>Anexa 3</u> <u>Anexa 4</u>	
	Scriere liberă	10 min.		
<p><u>IV. DEBRIFARE:</u> Atunci când mă gândesc la realizarea educației pentru integritate în școală sunt:</p>	Adoptă o poziție	5 min		

<ul style="list-style-type: none"> - îngrijorat ... - echilibrat ... - optimist ... - motivat să fac o schimbare ... deoarece ... <p>Argumentează.</p>				
Sesiunea 2. ROLUL CADRULUI DIDACTIC ÎN REALIZAREA OBIECTIVELOR EDUCAȚIEI PENTRU INTEGRITATE – 90 min.				
<p>I. <u>EVOCARE.</u> Codul de Etică al Cadrului Didactic și integritatea profesorului</p> <p>1. În perechi participanții vor identifica legătura dintre CECD și obiectivele educației pentru integritate. Vor fi elaborați pașii în implementarea principiilor școlii democratice, respectării legilor și a normelor morale.</p> <p>2. Participanții sunt rugați să reflecteze asupra prezentărilor perechilor și vor formula concluzii.</p> <p>II. <u>REALIZAREA OBIECTIVELOR.</u></p> <p>1. <i>Practici lipsite de integritate din școli.</i> Sunt analizate diverse practici concrete lipsite de integritate din școli.</p> <p>2. <i>Strategii anticorupție în educație: integritate versus corupție. Sunt elaborate strategii de acțiune în școală în predarea diverselor discipline școlare și activități extra-curriculare.</i></p> <p>3. <i>Pedeapsa pentru acte de corupție versus Prevenirea acestui fenomen negativ.</i></p> <p>4. <i>Diseminarea bunelor practici anticorupție din comunitate Schimb de bune practici realizate de participanți la clasă, în școală și în comunitate în diminuarea corupției.</i></p> <p>III. <u>REFLECTIE.</u> Educația pentru integritate – o soluție de durată pentru diminuarea problemei corupției.</p> <p>1. <i>Participanții formulează sugestii de organizare a educației pentru integritate la disciplina predată și activități extra-curriculare, apoi sunt prezentate și discutate.</i></p> <p>2. <i>Formularea de concluzii și recomandări.</i></p> <p>IV. <u>DEBRIFARE.</u> Întrebări reciproce cu caracter de analiză a procesului desfășurat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ce am învățat? - Ce dificultăți am întâlnit? - Cum aș putea să le depășesc? - Ce planuri am pentru viitor? 	<p>Lucrul în perechi</p> <p>Prezentări</p> <p>Lucrul în grup</p> <p>Adoptă o poziție</p> <p>Prezentări de bune practici</p> <p>Microfonul liber</p> <p>Individual/ frontal</p> <p>Discuții dirijate</p>	<p>10 min.</p> <p>10 min.</p> <p>10 min.</p> <p>7 min.</p> <p>23 min.</p> <p>10 min.</p> <p>5 min.</p> <p>5 min.</p>	<p>pag. 22-24 <u>Anexa 5.</u></p> <p>pag. 24-26</p> <p>pag. 26 - 29</p> <p>pag. 29-30</p> <p>pag. 30 - 35</p> <p><u>Anexa 6.</u></p>	